

SIENKIEWICZ H.

NYOMORBÓL A HALÁLBA

**FORDITOTTA
RÓNA BÉLA**

**BUDAPEST
RÉVAI ÉS SALAMON KÖNYVNYOMDÁJA**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2017
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-963-417-187-4 (online)
MEK-17312

TARTALOM

I. Az új világ felé.

II. New-Yorkban.

III. Telepes-élet.

I. Az új világ felé.

Méltóságteljesen szeldelte a német *Blücher* az oczeán széles hullámain a Hamburgtól New-York felé tartó uton. Négy napja, hogy uton volt és két nappal ezelőtt hagyta el az üde-zöld irlandi partokat, hogy a nyílt tengerre evezzék. A fedélzetről, a meddig a szem látott, nem látszott egyéb a szürkés-zöld vízfelületnél, mely mint ekehasította szántóföld majd lassan, méltóságteljesen hullámozott, majd tajtékot hányt, míg el nem vészett a messze szemhatár ködös távolában.

A felhős égbolt egy nyílásán sugárfény szűrődött le a vizre és e fényből csak annál határozottabban domborodott ki a hajó sötét teste. A hajó, napnyugat felé irányított orrával majd nagy erőfeszítéssel kiemelkedett a vízből, majd elmerült a hullámokba, mintha el akarna tűnni a tengermélyben; majd eltűnt a tekintet elől, majd újra fölbukott egy-egy hullámhegy tetején; hol neki csapódott a hullám, hol meg büszkén szeldelte a vizet. Utána, mint valamely óriás-kigyó, huzódott a még tajtékzó vízfodor, melyet menetközben hasított. Egész csapat csüllő követte a kormánylapátot, bukfenczet hányt a levegőben és sikoltozott, hogy az ember dobhártyája majd hogy belé nem szakadt.

A szél kedvező volt és a hajó félgözzel és kifeszített vitorlákkal iramodott előre. Az időjárás mindinkább jóra fordult. Az égboltozat szakadozott felhői közül olykor-olykor előtűnt egy darabja a kék égnek, egyre változtatván alakját a felhőnyílás szerint. Ama pillanat óta, hogy a *Blücher* elhagyta a hamburgi kikötőt, szeles volt az idő, de nem viharos. A szél nyugat felé terelte a hajót, de sokszor elült. Ilyenkor lelankadtak a vitorlák, hogy nemsokára megint duzzadozva feszüljenek a szélhullámoknak.

A matrózok, testükhöz feszülő gyapjukabátaikban huzgálták a hajókötelet az árboczfa köré és parancsoló hangon kiáltozták: Ho, ho! Aztán lehajoltak, majd mint adott jelre, kezdtek bele énekükbe és kiabálásaiknak hangja egybevegyült az éles gőzfűttyőkkel és a kürtő szikrákat hányó lehelletével, mely időnkint sűrű füstgomolyokat dobált a szürke levegőbe.

A szép idő kicsalta az utasok nagy részét a fedélzetre. Hátral a kötélpárkánynál, sötét köpenyekben és fövegekben az első osztályu utasok jártak fel-le; elől azonban a kivándorlók és a fedélközi utasok tarka sokasága nyüzsgött. Némelyek a hosszú padokra telepedtek le és kurtaszáru pipáikat szítták, mások lefeküdtek. Egyik-másik nekitámaszkodott a hajópárkánynak és nézte a hullámok játékát. Voltak köztük asszonyok, gyermekkel a karjaikon, övük köré kötött pléhedényekkel. Fiatalok jártak föl-alá; nagynehezen tartották meg az egyensúlyt, egyre támoxyogtak, de mindamellett énekelték a hazafias *Mi a németnek hazája* kezdetű dalt és egyre azon járt az eszük, hogy ők ezt a hazát soha viszontlátni nem fogják. De azért elég vig kedélyűeknek látszottak.

Ebben a tarka tömegben csak két ember volt szomorú. Egészen külön váltak a többiektől. Az egyik éltes férfi, a másik egy fiatal leány. Egyik sem tudott németül, tehát nem csoda, ha nem jól érezték magukat ebben a társaságban. Kik voltak voltaképpen? Első tekintetre meglátszott rajtuk, hogy lengyel parasztok.

A férfi Toporek Lőrincz volt, a leány édes gyermeke és Marysiának hitták. Amerikába voltak kivándorlók és ma először merészkedtek a fedélzetre. Betegség elnyűtte arcukon félelem és bámulás tükröződött. Félve pislantottak utitársaikra, a matrózokra, a hajóra, a szikrákat szóró kürtőre és a hánytorgó hullámokra, melyek a tajtékot átcsapták a hajófedelen. Egymással sem igen mertek szót váltani. A férfi egyik karjával a korláthoz támaszkodott, a másik kezében

sipkáját szorongatta, hogy a szél el ne találja kapni. Marysia karját apjáéhoz fűzte és minél inkább hánykódott a hajó, annál szorosabban simult hozzá, egy-egy halk sikoltást hallatva.

Rövid vártatva az öreg megszakitotta a csöndet.

- Marysia!

- Mit akarsz, atyám?

- Látsz?

- Igen, atyám, látok.

- És ugy-e, van mit megbámulnod?

- Igen atyám, van elég különös dolog.

De a csodálkozásnál nagyobb volt az aggodalma. Nemkülönben az öreg Toporeké. Szerencséjükre nemsókára föl hagyott a hullámdobálódzás. A szél elült és a nap sugarai áttörtek a felhőkön.

A mint a napfényben sütkéreztek, szinte fellélegzettek. Azon járt a gondolatuk, hogy ugyanaz a nap ez, mely otthon Lipincén érleli a kalászt. Bármennyire új és szokatlan volt nekik, a mit a hajón és a hajóról láttak és tapasztaltak, a tavaszi nap e sugárkévéi régi, kedves ismerőseik és jóltevőik voltak.

Közben a tenger felülete tükörsima lett. Bágyadtan csüngtek a vitorlák. Fenn az emelvényen megharsant a kapitány fütye, és a matrózok sietve szedték le a vitorlákat.

A mint meglátták ezeket az embereket, a köteleken mászkálni, mint valami örvény fölött, megint csak bámulatba ejtette őket a látvány.

- Már ezt még sem tudnák utánozni a mi gyerekeink, - tört ki az öregből a csodálkozás.

- A mit a németek tudnak, azt Jaskó is utána tudja csinálni, - válaszolta Marysia.

- Melyik Jaskó? A Sobekből való?

- Dehogy! A Smolak Jaskót gondolom, a kocsis.

- Igen, ügyes gyerek a ficzkó. Hanem jó lesz, ha kivered a fejedből, mert épen nem illik hozzád, valamint hogy te sem hozzá. Te még lovon fogsz járni, mint uri dáma; de ő mindig kocsis marad világéletében.

- Óh, neki is van földje!

- Hogyne volna! De hol? Lipincén.

Marysia nem akart felelni az öreggel. De magában azt gondolta, hogy senki sem térhet ki a sorsa elől. És mig ezt gondolta, fájdalmas sóhaj fakadt kebléből.

Közben bevonták a vitorlákat. Helyettük most a csavar működött és oly erősen kavarta a vizet, hogy az egész hajó rengett belé. A himbálódzás azonban abban maradt. A távolban a vitzükör elsimult és kéksége egybeolvadt az ég boltozatával.

A fedélzeten egyre újabb alakok tűntek fel: munkások, német parasztok, kikötői alakok, a kik Amerikába vitorláztak inkább szerencsét, mint munkát keresendő. A tolongás egyre nagyobb lett és ők ketten, hogy senkinek ne legyenek utjában, a hajó egyik csendes zugába húzódtak.

- Atyuskám, mondd csak, sokáig tart még a mi utazásunk a tengeren?

- Hát tudom én? És ha meg is kérdeznél itt valakit, nem akad senki, a ki lengyelül ért.

- Hát Amerikában hogy fogunk akkor boldogulni?

- Hát nem tudod, hogy ott sokan vannak hazánkbeliek?
- Atyuskám!
- Mit akarsz?
- Mit ér mindez, a mit mi itt megcsodálunk? Mégis csak jobb volt ott Lipincén!
- Ne beszélj össze bolondokat.

Hanem mégis pár percnyi hallgatás után mintha magával beszélgetne, így fakadt ki:

- Isten akarta, hogy így legyen.

A leány szemei megteltek könnyel.

Mindketten haza gondoltak. Miért megy az öreg Amerikába? Mi készítette erre?

Félévvel ezelőtt történt, hogy a tehenét idegen lóhereföldön érték. A gazda, a kinek a jószágában gazdálkodott a tehen, három tallért kívánt váltságdíj fejében. Lőrincz nem akarta ezt megfizetni. Törvény elé került a dolog. A per sokáig elhúzódott. A paraszt, a ki a tehenét zálogban tartotta, már nem csak a váltságdíjat követelte, hanem tartásdíjat is kért és a költség napról-napra így növekedett. Lőrincz nyakaskodott, hogy ő nem fizet. Sajnálta a sok keservesen szerzett pénzt ilyesmire kiadni. A perköltségek is egyre gyarapodtak. A vége az lett a dolognak, hogy mégis csak ő vesztette el a pert. A tehen tudj'isten mibe került már neki. Minthogy pedig fizetni nem tudott, elárverezték a lovát és mert a végrehajtóval kikezdeni mert, még ráadásul be is csukták.

Toporek tehetetlenül állt, mint valami féreg. A gabona megérett, a kéz munkájára épen úgy szükség volt, mint a lóra meg a kocsira. Megkészt a betakarítással. Az időjárás tönkretette a gabonáját, heteken át esett az eső, megrothadt. Egyre azon töprengett, hogy egyetlen bevétele tehenének, mint tette tönkre, megfosztotta mindenétől, a mit egy élet munkájával szerzett és most leányával itt áll koldusbotra jutottan, tönkretéve.

Igy esett, hogy az öreg Toporek, a ki azelőtt soha korcsmába nem tévedt, elkeseredésében az ivásnak adta magát.

A korcsmában ismerkedett meg egy emberrel, a ki sorra járta a falukat lenvásárlás ürügyével, voltaképpen azonban az Amerikába való kivándorlásra csábítgatta a népeket. Csudás dolgokkal tömte tele Lőrincznek a fejét is. Igért neki odaát annyi földet, a mennyit egész Lipince határa nem tett ki, erdőt, rétséget, úgy hogy a mi szegény Lőrinczünknek csakugy csillámlottak a szemei a gyönyörűségtől.

Egyszer szó szerint elhitt neki mindent, máskor megint kételkedett a szavaiban. De a zsidó boltos is bizonyitgatta, hogy úgy van, hogy az ottani kormány annyi földet ad az embernek, a mennyit se ur, se paraszt e vidékről együtt nem igen látott. Így dolgozták meg a parasztot, míg végre beadta a derekát.

Miért is maradna tovább is itten? Egészen tönkremenjen? Itt egy nyomorult kis kártevésért annyit veszített, hogy azon bizvást cselédet fogadhatott volna egész életére. Botot vegyen tán a kezébe, álljon a templom elé és kolduljon? Nem, idáig nem akar jutni. Kész lett az alku a némettel, Szent-Mihály-napra eladta a telkét és most utban volt Amerika felé.

Az utazás azonban nem volt olyan kellemes, mint azt vélte. Hamburgban sok pénztől megfosztották. A hajón együtt kellett hogy legyen mindenféle szedett-vedett népséggel. A hajó örökös hánykódása és a tenger végtelenségének szemlélete aggodalmas félelemmel töltöttek el. Senkivel sem tudták megértetni magukat. Mindenki úgy bánt velük, mintha útjában lennének az egész világnak. Félrelökték őket, mint a követ, mely az embernek útjába kerül. A német utitársak igen rosszul bántak velök. Déli időben, mikor mindenki sietett a maga

edényével a konyhába, a hol az ebédet kiszolgálták, utóljára hagyták őket, hogy sokszor azt hitték, éhen halnak. Nagyon rosszul folyt a soruk ezen a hajón, egyedül állónak és számkivetettnak érezték magukat, isten segítségén kívül minden más ótalom nélkül.

Leánya előtt azonban magába fojtotta fájdalmát az öreg. Egyetlen szóval sem árulta volna el, hogy mit érez most a szívében. Sapkáját szemére huzta és egyre figyelmeztette Marysiát a megcsodálni érdemes dolgokra. Ő maga is megtette ezt, de nem volt már bizalma senkihez, semmihez.

Némelykor elfogta az aggodalom, hogy ezek a pogányok - a mint utitársait elkeresztelte - még utóbb őket kettőjüket a vízbe dobják, vagy arra késztetik, hogy hitet változtassanak, vagy valami írás aláírására kötelezik őket, tudj'isten micsoda ördögszerződés aláírására.

Sőt a hajó is, mely éjjel-nappal egyre zakatolt előre a végtelen tengeren és egyre hánykódott, pöfögött és tüzet okádott, akárcsak valami mesebeli sárkány, éjszakánként meg hosszú fénysávot hasított a vizen, úgy tetszett neki, mint valamely félelmes, titokzatos varázshatalom. Gyermekes félelem fogta el, bár leánya előtt elrejtteni igyekezett aggodalmát. Ez a lengyel paraszt, a mióta elszakadt a szülőfalujától, oly tanácstalanul állt a világban, akár a gyermek. A mit látott, a mi körülte volt, sehogyse akaródzott megértenie. Csuda-e hát, ha a bizonytalanság súlyos igája nehezedvén így nyakába, komor gondolatokkal eltelve ült a fedélzeten. A hullámok morajából egyre csak egy szót vélt megérteni:

- Lipince!

Ez az egy szó sivitott ki a hajó dübörgéséből és mintha a nap is így szólt volna hozzá:

- Nos, hogy megy a dolgod Lőrincz öcsém? Lásd én épen Lipincéből jövök.

De a kerék egyre jobban zakatolt, a kürtő mind hangosabban zihált és mintha gonosz szellemek egyre messzebb-messzebb vonszolták volna Lipincétől.

Marysiát ezenközben egészen más gondolatok és emlékek foglalkoztatták. Arra az őszi alkonyatra gondolt, mikor - nem sok idővel elutazásuk előtt - a kutról vizet vitt haza. Már kigyult egy-egy csillag az égbolton, mikor leeresztette a vedret a kutba, kedves nótáját dudolgatván közben. És mégis oly nehéz volt a szíve, mint azé a kis fecske-madáré lehet, a melynek el kell hagynia ősszel az ő kedves tájait. A sötétbe boruló erdőből ekkor elnyújtott kürtőszó hallatszott. Smolak Jaskó kürtje volt az, ki így adta tudtára, hogy várja a kutnál, csak hogy most a sarjban van még elfoglalva. Alig hangzott el a kürtőszó, már maga is ott volt, leugrott a lováról, odakötötte egy fához, beszédbe elegyedett vele és a mi mindent mondott, az még mind ott süttött a fülében most is.

Lehunyta szemeit, úgy tetszett, mintha hallaná Jaskó reszkető hangját:

- Ha apád is úgy akarja, visszaadom az uraságnak a foglalót, eladtam kunyhómat és néhány hold földcskémet és veletek tartok. Mert a hova te mégy, édes Marysiám, szívesen követlek, követlek mint a daru ősszel a párját, a mig megtalállak újra, én egyetlen boldogságom. Mi az élet nékem nélküled? A hol te vagy, ott akarok lenni én is, a mi sors reád vár, érjen engemet is! Sem élet, sem halál el nem választ minket egymástól. És a mint igaz, hogy annál a kutnál néked hűséget fogadtam, úgy verjen meg az isten, ha valamikor hűtlen leszek hozzád, édes egyetlenem!

A hold leszűrődő fényében mintha újra látná azt a kutat, a halavány sugarak mintha rávetnék fényüket az erdőre. És mintha itt volna Jaskó is szerelmes szívével, lázban égő tekintetével. Az emlékezés egészen fölfrissítette. Mert az ő Jaskója szavahihető legény, a mit megfogad, azért helyt is áll. Ha most itt ülne mellette, hallgatná vele együtt a tenger mormolását!

Mennyivel jobb kedve volna neki is. Mert az ő kedvese nem félt senkitől és minden szava egy-egy vigasztaló szó volt.

Mit is csinálhat vajjon most Lipincében, a hol mindent még hótakaró föd? Szekerczójét vállára vetve talán az erdőre lovagolt ki? Vagy talán épen a lovakat szerszámozza föl? Az is lehet, hogy szánkón küldték valahova! Vagy a tóra ment jégtöréshez? Hol az ő szerelmese?

Az egész falut látta képzeletében. Az utakon keményre fagyott hó. A hajnal első sugarai át-törnek a fák ágain. Az erdőből varjucsapat száll föl és tart egyenesen a falu felé. A kémények füstölögni kezdenek már. A kutgém odafagyott. A távoli fenyves rózsás párákődben látszik és a napsugarak fényében csillog a hó.

Micsoda más világ fogja itt körül! Hol jár most apja akaratából? Viz, mindenütt csak viz, a meddig tekintete ér nem lát egyebet zöldes vízbarázdáknál és tajtékzó hullámoknál. És ezen a végtelen vizpusztaságon a hajó imbolyog, mint valami eltévedt madárka. Fölötte a végtelen menybölt, körötte a messzi tenger, örökös hullámzásával és süvöltő szélviharával. És még az árbóczról sem látszott a száraz föld, mintha sohsem akarna vége szakadni a vízfölületnek!

Szegény Jaskó! Összehoz-e valamikor a sors, szállnál-e át érte a levegőn, mint a sólyom-madár, vagy keresztül usznád érte a tengert, mint a hal! Gondolsz-e rá ott Lipinczében?

Nyugat felé hanyatlóban volt a nap, mintha el akarna merülni a tenger vizébe. A fodrosodó hullámokban széles, végtelennek tetsző fénysávban tükrözött, majd arany pikkelyekbe oszlódott szét, hol fölragyogott, hol eloszlott, míg végre eltűnt a tenger végtelenségében. Ezen a sugaras sávon haladt a hajó, mintha csak üldözni akarná az előle menekülő napot. A kürtőből szakadó füstöt a láng pirosra festette és ez a pir beragyogta az árbóczokat és hajóköteleket. Fölharsant a matrózok vidám éneke, míg a nap tűzkorongja egyre nagyobbak tűnt föl és mind közelebb jutott hullámsírházhoz. A félkorong látszott már csak, majd az is lehanyatlott és csak a fényes sugárkéve jelezte, hogy hol jár az ég királya. A nyugati látóhatár olyan volt, mintha a hajnali pir öntötte volna el. Ebben a fényben már nem lehetett megkülönböztetni, hol végződött a tenger és hol kezdődött az éghatár, úgy egybefolyt a víz és a levegőég a sugarak fényében, mely lassan-lassan halványulva végkép az éj homályába tűnt el. Ekkor hatalmas, viharos zugás keletkezett a vizen, mintha az Oceán esti imáját mondaná el.

Az embert ilyenkor különös érzés fogja el; a lélek földidéz minden emléket, a mi kedves neki azért szomju vágy fogja el, a mi után kívánczik azért mondhatlan epedés.

Az öreg Toporek és Marysia is úgy érezték magukat, hogy ők most egy elszakadt levél arról a fáról, melyet őseik földjén megtépett a vihar. Az emlékezés eléjük idézte az elhagyott hazát, melyet isten gazdagon megáldott ringó buzaföldekkel, zöldelő sűrű erdőkkel, barátságos szalmafedeles viskókkal, fürgé baromfitól tarkálló rétekkal, fecskék és golyák rajával, kékelő tavakkal, az utak szélén kereszttekkel és árnyas hársak alatt meghuzódó udvarokkal. Az édes földet, a hol az emberek barátságosan köszöntik egymást, lekapják a négyszögletes sapkát és azt mondják egymásnak:

- Dicsértessék a Jézus Krisztus!

És hangzik a felelet:

- Mindörökké, ámen.

Hiszen ez a föld volt az ő hűséges, jóságos édes anyjuk, a kit jobban szerettek mindennél e világon! Ha paraszti szivők eddig nem érezte úgy a szeretetét, most annál inkább elfogta az utána való vágy.

Az öreg levette sipkáját. Egy eltévedt sugár beragyogta szürkülő haját. Az agyában csak úgy rajzottak a gondolatok, még sem tudta mit kérdezzen a leánytól. Végére megszólalt:

- Marysia, úgy tetszik, mintha valamit itt felejtettünk volna.

- Igen atyám, a boldogságunkat és a szerelmemet, felelte csöndesen a leány és fölemelte tekintetét az égre, mintha imádkozni akarna.

Közben egészen besötétedett. Az utasok otthagyták a fedélzetet. A hajón mégis szokatlan élénkség volt. Ilyen szép naplemente után az éjszaka rendszerint csöndes szokott lenni. A tisztek sipjai egyre szólongatták a matrózokat az árboczokra.

Az utolsó fénysugár ellobbant a tenger színén és egyidejűleg sűrű köd szállt föl a hullámokból. Az égbolton föltűnt egy-egy csillag, majd ismét elveszett ragyogása a ködben. A ködfelhők pedig egyre sűrűsödtek, eltakarták előlük az égboltot, a látóhatárt, sőt nemsokára a hajót is elburkolták. Már csak a kürtő és a középső nagy árbocz látszott.

Egy óra multán mindent betakart a szürke felhőgomoly, az árbocz tetején világító lámpás fénye nem tudott megbirkózni a sűrű köddel, sőt a kürtőből szálló szikrák sem törtek át rajta. A hajó alighogy himbálódzott már, mintha a hullámok megdermedtek volna a rájuk nehezedő köd sulya alatt.

Az éjszaka csakugyan nyugodtnak, csöndesnek ígérkezett. Egyszerre a látóhatár távoli szélein különös moraj kelt, mintha valamely egyre közeledő óriás kebeléből fölszakadó sóhaj lett volna. Néha úgy tetszett, mintha valaki belé kiáltana a sötétségbe, majd meg mintha a messzeségből a panaszos hangok egész kara jajgatna. A matrózok azt mondták, vihar készül és most nyílnak meg a pokol mélységei, hogy kiszabaduljanak a vihart idéző szelek. Hogy igazuk van, egyre világosabban és érthetőbben mutatkozott.

A kapitány esőköpenyben ott állt legmagasabb pontján a hajónak. A kormányos elfoglalta szokott helyét a megvilágított iránytű mellett. Az utasok közül senki sem volt már a fedélzeten. Marysia és apja is a közös fülkébe vonultak vissza.

Mélységes csönd uralkodott itt. A lámpák gyöngé világa rávetette fényét a szerteszét hánykódó kíváncsiakra. A fülke tágas volt, de rideg is, mint a legtöbb negyed osztályos utazóalkalmatosság. Teteje egészen egygyé lett a hajópalánkkal, úgy, hogy itt a nyugvóhelyek, a miket ládák választottak el egymástól, inkább sötét odukhoz hasonlítottak és az egész közös fülke inkább óriási pinczéhez hasonlított. A levegő különös vegyülete volt a kátrányozott vászon, a hajószurok és kötelek szagának és a dohos nedvességből áradó párának. Ki hasonlítani össze ezt a világot az első osztály kényelmes, pazar szalonjaival? Ha csak két hetet is tölt az ember ezekben az odukban, megméltatja a tüdőt egészségtelen levegővel, kiütéseket támaszt a bőrön és nyomorékká teszi egy egész életre.

Marysia és apja csak négy napja voltak uton, de ha valaki a piros pozsgás arcú leánykát, akit Lipinczében látott, össze akarta volna hasonlítani ezzel a sápadt, a betegség megfakította arcú leánnyal: nem ösmert volna rá. Az öreg is olyan lett, mint a viasz, minthogy az első napokon nem mertek egyáltalán a fedélzetre menni. Azt hitték, nem is szabad mindenkinek. Ki világosította volna föl őket, mi szabad és mi nem? Különben sem mertek elmozdulni podgyászuk mellől.

Most azonban nemcsak ők, hanem utitársaik is kiki a maga czőkmőjé mellé huzódott. Az egész fülke tele volt ilyen batyukkal, a mi a rendetlenséget és kellemetlen benyomást csak szaporította. Ágyneműek, ruhaneműek, élelmiszerek, butorok és konyhaedények tarka összevisszaságban heverték és elfoglaltak csaknem minden talpalatnyi helyet. Rajtuk helyezkedtek az utasok, a kik nagyobbára németekből kerültek ki. Az egyik dohánylevelet rágott, a másik pipájából pőfékelt. A füst odaszorult az alacsony tetőzet alá és sűrű felhői szinte elvették a lámpáknak amugy sem valami erős világosságát. Egyik-másik vaczokból gyereksírás is hangzott.

Ma a szokásos zaj és beszélgetés is abban maradt. A köd mindenkit nyugtalanított, gondot és aggodalmat keltett mindenkiben. A tapasztaltabb utasok tudták, hogy vihar van készülóban. Senki előtt sem volt tehát titok, hogy a hajó népét nagy veszedelem, sőt a hullámsír is fenyegeti.

Csak Marysia és apja nem vettek észre semmit, noha valamikor az ajtó egy-egy pillanatra kinyitódott, egész határozottan lehetett hallani a közeledő veszedelem hangját. Ott huzódtak meg a fülke legszűkebb nyulványában, közel a hajó orrához. Ott lehetett legjobban érezni a hajó hánykódását, a miért utitársaik szinte odaszorították őket. Az öreg egy darab kenyérből falatozott, melyet még hazulról hoztak magukkal. Marysia, a kinek a semmittevés nem volt kedvére, a haját fonta koszoruba.

A nagy csöndesség végre is föltűnő volt neki.

- Miért oly csöndesek ma ezek a németek, - kérdezte apjától.

- Hát tudom én? - felelte az öreg, szokott kevészavuságával. Tán ünnepük van, vagy -

Ebben a pillanatban a hajó oly hatalmasat zökkent, mintha valami csodaszörnytől ijedt volna meg. A pléhedények összeverődtek. A lámpákban föllobogtak a lángok és nagyobb világosságot terjesztettek köröskörül. Kétségbeesett kiáltások hallatszottak.

- Mi történt, mi történt?

Senki sem válaszolt, annál is inkább, mert egy újabb lökés a hajót még jobban megrázta, mint az imént. Majd fölágaskodott, majd a vízbe merült és a hullámok erősen paskolták az ablakokat.

- Vihar van, - hangzott Marysia szorongó hangja.

Közben zugott az egész hajóban minden, mint az erdőn, mikor vihar tépdési a fákat. Majd mintha egy farkas üvöltött volna, olyan hangok töltötték be a levegőt. Egyik szélroham a másik után kapta meg a hajót, megforgatta, oldalvást fektette, fölemelte meg ledobta. Recsegett, ropogott az egész alkotmány, edények, podgyászok, ágyneműek, szerszámok repültek ide oda, egyik sarokból a másikba, némelyek elestek, a kiszakadt vánkossokból kiszabadult tollakkal tele volt a levegő és a lámpák üvegje hangosan verődött össze. A zajgás, morajlás egyre hangosabbá lett, a fedélzeten átverődő hullámok zaja mind nagyobb, az árboczok recsegése egyre félelmetesebb, az asszonyok és gyermekek kiáltása kétségbeesettebb és a kapkodás a megmentendő holmik után mind zürzavarosabb. Mindezt növelték a tiszték sipjainak éles füttyei, a fedélzeten futkosó matrózok zürzavaros kiáltásai.

- Szentséges Szűz Anyám! - imádkozott Marysia.

A hajó orra, melyben ők hánykódtak, egyszer a levegőt turta, másszor a hullámokba furódott. Hiába kapaszkodtak meg a nyugvófülkék kötélhálójában, az erős lökések hányták-vetették őket. A hullámok táncza egyre örültebb lett és a fülke teteje oly veszedelmesen recsegett, hogy minden pillanatban tartani lehetett a gerendák beszakadásától.

- Fogódkodj jó erősen meg! - kiáltott Toporek oly hangosan, a hogy tudott, hogy a vihart tulkiáltsa. De csakhamar elszorította torkát a félelem neki is, mint a többieknek. A gyermekek már nem mertek sikoltozni, az asszonyok sirni. A sziv hangosabban dobogott és mindenki igyekezett minél erősebben megfogódkodni abban, a mi megingathatatlan dolog a keze-ügyébe esett.

És mintha az elemeket mind szabadjukra eresztették volna, egyre növekedett a vihar dühe. A köd összevegyült a sötétséggel, a víz a felhőkkel, a fergeteg a hullámmorajjal. Mint ágyulövések, úgy menydörgött a hullámok paskolása a hajóoldalakon. Néha úgy tetszett, fölkapja a

hajót az egekig a hullámozás, máskor meg levágja a tenger fenekére. Fehér habtaraj közepén tánczolt a hajó és némelykor hatalmas vizözön zúdult át a fedélzeten.

Az olajlámpák a fülkében már kialvóban voltak. Mind sötétebb lett, mintha a halál örök éjszakája közeledett volna.

- Marysia, fuldoklott az öreg, mert lélekzete már majdhogy föl nem mondta a szolgálatot. Marysia, bocsáss meg nekem, hogy így a romlásba sodortalak. Közeledik utolsó óránk. Bűnös tekintetünk nem fogja többé viszontlátni a földet. Számunkra nincs többé gyónás, sem megbocsátás! Nem fognak csontjaink a földben pihenni, mi szegények a hullámsírból járulunk az utolsó ítélet elé.

Marysia csak azt értette meg a szavakból, hogy nincs többé segítség. Sokféle gondolat villant át agyán. De lelkében csak az járt:

- Jaskó, egyetlen drága Jaskóm, meghallod-e szavamat Lipincében?

A kétségbeesés oly erősen összeszorította szívét, hogy egyszerre hangos zokogásban tört ki, a mi borzalmasan visszhangzott ezen a helyen, a hol mindenki, mint valami temetésen, visszaszorította fájdalma kitörését.

Az egyik sarokból odakiáltott valaki:

- Csönd legyen!

A leány, mintha ettől a hangtól csakugyan megijedt volna, egyszerre elnémult.

A lámpaüvegek kiestek, a lángok kialudtak, úgy hogy teljes sötétség volt már. Hogy közelebb legyenek egymáshoz az emberek, egy sarokban huzódtak össze.

A félelem és kétségbeesés elnémitott mindenkit. Egyszerre fölhangzott az öreg Toporek szava:

- Kyrie eleison!

- Christe eleison, folytatta Marysia, aztán együtt kezdték:

- Miatyánk, ki vagy a mennyekben...

A sötét fülkében csudálatos ünnepiesen hangzott imájuk, melyet csak a leány kebeléből feltörő zokogás szakított olykor meg. Az utasok egyrésze belétemetkezett ruhákba, vánkosokba. Marysia is megnyugodott már, az imádság hangja mind nyugodtabb lett, csak a vihar szörnyű kísérete nem akart félbeszakadni.

Egyszerre kétségbeesett kiáltás hallatszott az ajtóhoz közelállók felől. Egy hullámcsapás bedöntötte és a fülke az utolsó zugig megtelt vízzel. Az asszonyok felugráltak és az ágyra másztak. Mindenki leszámolt már az étellel.

Pár pillanat múlva egy tiszt lépett be, lámpával a kezében. Csuron egy víz volt és arcza egész vörös a megerőltetett munkától. Pár szóval megnyugtatta az asszonyokat, hogy a víz csak véletlenül hatolt be és bár nem ült még el a vihar, veszedelemtől többé szó sem lehet.

Eltelt néhány óra. A vihar egyre tombolt, a hajó recsegett, hányták-vetették a hullámok, de nem merült el. Az emberek lassan-lassan megnyugodtak. Némelyek még le is feküdtek.

Teltek az órák. Végre az egyik ablaknyíláson át halavány fény szűrődött be a fülkébe. A tengerre fölvirradt a nap. Nem sok vigasztalót látott itt, de legalább hozott magával reményt és vigaszt.

Miután minden imádságot, a mit csak tudtak, elmondtak volna, a mi két utasunk kimerülten dőlt le pihenő helyére. A reggelihez hívó harangszó keltette fel őket. De ma nem volt étvágyuk, a fejüket, mintha ólomból lett volna, oly nehéznek érezték. Az öreg meg egyenesen odáig volt.

Sehogye tudott belétörődni sorsába. Az a német ember, a ki az utazásra rábirta, megmondta ugyan, hogy tengert kell majd járnia, de hogy az a tenger ilyen nagy és az utazás ilyen soká tart, azt nem gondolta. Azt hitte valami kompon átjutnak majd, mint már nem egyszer járt ily alkalmatosságon. Ha csak sejtette is volna, hogy a tenger ilyen végtelen, bizony nem mozdult volna ki Lipincéből.

Aztán egyre furdalta a lelkiismeret is, nem rontotta-e meg a maga és leánya egész életét? És nem bűn és szégyen-e, hogy egy lipincei katolikus ember úgy megkísértse az Urat egy ily tengeri uttal, a melyen immár öt napja jár az ember, a nélkül, hogy kilátás volna rá, hogy partot ér, ha ugyan egyáltalán még érnek valaha szárazföldet! És még hét álló napig kell kiállania ilyen szenvedéseket és félelmeket!

A vihar még két napig tombolt, azután alábbhagyott. Marysia és apja kimerészkedtek a fedélzetre. A mint azonban a még egyre hánykodó hullámokat, a hajóhoz csapkodó hullám-hegyeket és a viznek feneketlen mélységét maguk előtt látták: szentül meg voltak győződve arról, hogy ha csak az Isten vagy valami csudatékony hatalmának jóvoltából innen ki nem kerülnek, más őket ebből az örvényből, melybe jutottak, kimenteni nem tudja.

Végre teljesen kiderült. Nap nap után telt és még mindig nem láthattak egyebet a hajóról a végtelen, majd zöld, majd kéklő vízfelületnél, mely az éggel egybefolyni látszott. Néha-néha egy-egy felhő került feléjük, mely alkonyattájt piros színt öltött és a messze nyugaton pihenni tért, de a hajó úgy látszott hiába kergeti a végtelen vizen.

Toporek csakugyan azt hitte, hogy a tengernek nincs határa. Nagy nehezen rá szánta magát, hogy megkérdi, mikor lesz vége az útjuknak? Föltette négyszögletes sipkáját, alázatosan levette egy arra menő matróz előtt és megkérdezte tőle lengyelül:

- Nagyságos uram, mikor érünk már partot?

És óh csudák csudája! - a matróz nem nevette ki, megállt és meghallgatta. Viharszántotta barázdás ábrázatán meglátszott, hogy emlékezetében szavak után kutat, a mikkel kifejezze a mondanivalóját. Kis vártatva megszólalt:

- Mi?

- Hogy nemsokára partot érünk-e, nagyságos uram?

- Még kettő nap, kettő nap, nyögte ki nagy nehezen a tenger vitéz embere és mindjárt az ujjain is megmutatta mit gondol.

- Köszönöm szépen.

- Honnan van jönni maga?

- Lipincéből.

- Mi van az Lipince?

Marysia, a ki szintén ott volt e beszélgetésnél, belépirult ugyan, mire elhatározta magát, de mégis oda állt a matróz elé és vékony hangon, a hogy iskolás-leánykák szokták, szólt:

- Pozenből valók vagyunk, jó uram, Pozenből.

A matróz oda tekintett a hajóra szálló vízi madarakra, majd a leány szőke hajára és mintha valami meleg érzés pirja látszott volna föllobbani arczán. Azután kis vártatva komolyan mondta:

- Danzigban volt én... Tudni kicsit lengyelül. Testvéretek volnék... De rég van megvolt az már... Most német megvagyok...

Aztán fölkapta a hajókötelet, a mit kezében tartott, megfordult, matróz-szokásként hahoót kiáltott és a kötelet dereka köré csavarta.

Attól fogva, a hányszor csak Marysiával a fedélzeten találkozott, mindig barátságosan köszöntötte.

Az öreg is, a leány is örültek rajta; végre van valaki ezen a vadidegen hajón, a ki kissé közel áll szívékhöz.

Az ut hátralévő része különben sem volt hosszú. Már másnap, hogy a fedélzetre kimentek, csodálatos látvány ötlött szemeikbe. Messze a tengeren látták, hogy valami himbálódzik. A mint a hajó közeledett hozzá, látták, hogy óriási hordó az, melyet a hullámok szeliden ide-oda ringattak. Aztán láttak még egyet, arrább másikat, meg harmadikat, negyediket. A levegőég és a víz ködfelhőbe volt burkolva, de különben enyhe volt az idő és a víz ezüstpikkelyként ragyogó. A tenger tükörsima volt és nem tájékoztak a habok; de a meddig a szem ellátott, mindenütt hordókat pillantott meg a vizen. Fekete szárnyu madarak egész felhőraja követte a hajót mentében, hangos sivitással és sikoltozással. A fedélzeten különös élénkség uralkodott. A matrózok fölveték ünnepi ruhájukat. Egyesek a fedélzet padlóját surolták, mások a hajószélek és ablakok rézvereteit. Fölhuztak egy hajót az árboczfára, egy másikat a párkányra. Az utasok arczán különös öröm és várakozás tükrözött. A ki csak mozogni tudott, a fedélzeten volt. Voltak, a kik már poggyászukat is fölczipelték magukkal és átkötözgették kötelékekkel.

A mint Marysia mindezt látta, szólt:

- No, most már aligha nemsokára szárazföldet érünk. Hogy kiült az öröm arcukra, mikor nyugat felől föltűnt Sandy-Bock szigete, majd egy másik, a melynek közepén óriási épület emelkedett! Tovább határozatlan körvonalai látszottak a tengeren valaminek, a mi fölött köd, füst és felhők gomolyai keveredtek össze.

A hogy ez föltűnt, nagy zaj keletkezett. Mindenki arra mutatott és úgy tetszett, mintha a hajó gőzsipja vidámabban hallatná sivítását.

- Mi ez? - kérdezte az öreg.

- New-York, - felelte a közelébe álló ismerős matróz.

Egyszerre úgy tetszett, mintha szétváltak volna a felhők és a hasadás mögül, minél közelebb jutott a hajó az ezüst hullámokon, épületek, kémények és háztetők körvonalai bontakoztak ki. Tornyok meredtek az égnek, óriási gyárkémények és kúrtók veszte a magasság végtelenségébe. Alant valóságos árboczerdő, ezernyi ezer színes lobogótól tarkálló, a miket a szél ide-oda lengetett, mint a rét virágait a hajnali fuvallat. A hajó mind közelebb jutott a városhoz, mely a tenger vizéből csudamód tünedezett elé.

Az öreg szívét valóságos gyerekes öröm fogta el a sok új és bámulatos dolog láttára. Hajadon fővel, nyitott szájjal ált a fedélzeten, egyre oda szegezve tekintetét és végül kifakadt.

- Marysia, az isten szerelmére, látod ezt?

- Igen apám, látok mindent.

- Aztán csudálkozol, ugy-e?

- Igen apám, csudálkozom.

Toporek már nem is bámulta a sok új dolgot, annyira elfogta a vágyakozás, a mint kétfelől meglátta a zöldelő partokat és ligeteket.

- Dicsértessék az Ur! - mormogta ajkai közt. - Hej, ha ilyen kis rétség adatnék neki közel a városhoz, hogy ne kéne sokáig gyalogolnia a hetivásárra! És a nagy vásárra könnyűszerrel lehetne behajtani egy kis tehenecskét és egy kis tinócskát. Annyi itt egy ember, mint a mákszem. Otthon csak paraszt voltam, itt ur leszek.

Most egyszerre föltűnt a Parc-National egész kiterjedtségében. Az öreg látta a virágágyakat, a gömbölyűre nyírt fákat és ilyenformán okoskodott.

- A sárga földig fogok meghajolni a nagyságos kormányzó ur előtt és meg fogom kérni, hogy legalább két telekrevalót engedjen át nekem ebből az erdőből. Valóságos kis uradalom lesz az itt nékem. Minden reggel beküldöm a kocsist a városba fával. Hála isten, mégse csapott hát be az a német, a mint gondoltam.

Marysiát is fölvidámitotta a képzelt uradalom. Maga sem tudta, mért jár egyre az eszében az a kis dal, melylyel Lipincében a menyasszony a vőlegényt az esküvőn megtisztelni szokta.

Micsoda ur is vagy te?
Milyen is no, nem látod
A köpenyed, a kabátod?...

Az motoszkált a fejecskéjében, hogy ő is el fogja énekelni a szegény Jaskónak, ha utána jön és az ő birtokuk rá fog szállni.

Közben a kikötő felől valami kis vizi alkalmatosság szegődött a hajóhoz. Négy vagy öt ember felment a fedélzetre és elkezdett hangosan beszélgetni és kiabálni. Aztán jöttek a városból más-más alkalmatosságok, szállóbeli emberekkel, idegenvezetők és pénzváltók hemzsegték köröttük. Mindnyájan kiabáltak, a hogy tőlük telt és lökdösték és taszigálták egymást a fedélzeten.

A mi két emberünknek úgy tetszett, mintha malomkerék forogna fejükben. Nem tudták, mihez fogjanak.

Az ismerős matróz azt tanácsolta az öregnek, hogy váltsa be a pénzét, de vigyázzon, nehogy megcsalják. Toporek meg is szivlelte az intést. Jól ügyelt arra, a mit kap, a mi egészben nem volt több negyvenhét ezüst dollárnál.

Mig mindez a fedélzeten megtörtént, a hajó oly közel jutott a városhoz, hogy nemcsak a házakat lehetett kivenni, hanem a parton nyüzsgő embereket is. Kisebb-nagyobb alkalmatosságok hemzsegték köröttük. Végre a hajó bevezett a kikötő szűk kanyarulatába. Az út véget ért.

Mint a méhek a kasból, úgy rajzottak az emberek szerteszét a hajóról a keskeny hidon át. A part és a hajópárkány közt nyüzsgött a tarka tömeg, elől az első osztály utasai, utánuk a második osztálybeliek, végül a közös fülke utasai, megrakodva czókmókjukkal.

A mint Marysia és apja sok lökdösés és ide-oda hányattatás után a partra vezető padlóhoz jutottak, észre vették hajóbeli ismerőseiket.

Szivesen szorított kezet az öreggel és elbucsuzott tőle.

- Isten áldjon meg, testvér! Sok szerencsét neked is, a leányodnak is. Kisérjen áldás utaitokon!

- Fizessen meg az Isten a szives voltaért! - viszonozták mindketten.

De már további beszélgetésre nem volt érkezésük. A tömeg előreszorította őket a szűk hidon, míg végre a tágas vámházba jutottak.

A szürkekabátos, ezüstcsillagos vámhivatalnok megvizsgálta podgyászukat és azt mondta: All right és a kijárat felé mutatott.

Kijutottak a vámházból. Ott állottak a széles utcán.

- Apácskám, - kérdezte félénken a leány, - mihez fogunk mi most?

- Várnunk kell itt. A német azt mondta, hogy a mint a partra tesszük a lábunkat, odajön egy kormánybiztos és elrendezi a sorunkat.

Oda támaszkodtak az épület falához és várták a kormánybiztos urat. Köröttük morajlott az ösmeretlen nagyvárosi élet. Sohse láttak még ehhez hasonlót. Széles utcák, az emberek mintha vásáron volnának tesznek-vesznek, hintók robognak ide-oda, társaskocsik és tehervivők koczognak előre; és mindenki valami érthetetlen, nekik merőben idegen nyelven beszél. Egyre-másra elhaladt előttük egy-egy gyapjas-haju fekete ember, a mire úgy megijedtek, hogy keresztet vetettek. Tulságos mesebelinek tűnt föl nekik a város zajgásával, a fütttyentő gőzkocsikkal, a robogó alkalmatosságokkal és a kiabáló embertömeggel. És mintha üldöznék itt az embereket valaki, vagy menekülni akarnának valami elől, úgy szaladgáltak föl-le az utcákon. Mint a hangyaboly nyüzsgése, olyannak tetszett ez embertömeg nekik. És aztán milyen különös arczszínök volt ezeknek az embereknek! Az egyiké koromfekete, a másiké olaj zöld, a harmadiké meg egyenesen olyan volt, mint a vörösréz! Épen ott, a hol ők állottak, a kikötő bejáratánál volt legnagyobb az élénkség. Ott rakosgatták az árukat egyik hajóról a másikra. Megrakott szekerek jöttek egyik a másik után, a hajóhidakon talyigák nyikorogtak, valóságos észbontó zürzavar mindenfelé.

Két óra mint két percz telt el, mióta itt várakoztak. És még mindig ott álltak a falhoz támaszkodva és várták a biztost.

Különös volt ez a két alak ott az amerikai parton, a lengyel paraszt, hosszú szürkülő hajzatával, négyszögletes báránybőrbéléses sipkájával és a lipincei félénk hajadon, nyaka körül kedves ékszerével, a vörös korall-lánczczal. De az emberek ügyet sem vetve rájuk, haladtak el mellettük, mert itt nem érdekel senkit semmiféle arcz és nem tűnik szembe semmiféle nemzetbeli viselet.

A paraszt igen türelmes nép; de már sok volt nekik is a várakozás. Olyan különös sajgást éreztek a szívekben. Már a hajón is megszokták a magánosságot, a sok idegen közt és nyomasztóan nehezedett rájuk a végtelen vizár. Sokszor fordultak az istenhez, hogy vezesse át őket mint az eltévedt gyermekeket a tengeren. Azt hitték, a mint partra lépnek, nyomban vége szakad a nélkülözésnek, bajaiknak.

Szerencsésen megérkeztek immár és itt vannak egyedül a nagyvárosban. De itt még nyomasztóbban érezték egyedülvalóságukat, mint a hajón. A biztos csak nem akaródzott megérkezni. Mittevők legyenek, ha a német megcsalta őket és a biztos egyáltalán nem jön?

Szegény paraszti szívek remegni kezdett erre a gondolatra. Mihez kezdjenek? Nyomorultul elvessenek talán?

Testüket átjárta a szél, ruhájuk csuron viz lett az esőtől.

- Marysia nem fázol? kérdezte az öreg.

- Hát bizony nincs melegem apám, monda vaczogva a leány.

Az órák hangosan jelezték az időt. Alkonyodni kezdett. A kikötőben lassankint elcsöndesedett az élet. Az utcákon kigyultak a lámpák, a tenger vize csillogott a sok reáeső fénysugártól. A kikötőbeli munkások sűrű csapatokban mentek a városba. Lassan-lassan néptelen lett a környék. A vámházat becsukták és ők még mindig ott állottak és várták a biztos urat.

A városra ráborult az éjszaka és a kikötőben is végkép elcsöndesedett minden. Olykor egy-egy kürtőből még szállt az éj sötétébe szikraeső, de azt is hamarosan elnyelte a tengerre boruló homály. A kikötő kövezett partjához oda-odacsapkodott egy-egy hullám és valami részeg matróz énekszóval tántorgott vissza hajójához. A lámpák fényét elnyelte a köd.

A két kivándorló még mindig ott állott a régi helyén. Hova menjenek, hol hajtsák nyugalomra elcsigázott testüket?

A hideg is egyre elviselhetetlenebbé lett. Éhesek is voltak. Csak legalább valami fedél alá juthatnának! Bőrig áztak már az esőben.

A biztos csak nem jött. Jó emberek, nem is fog jönni soha. Mert ilyen biztosok egyáltalán nincsenek. Az a német, a ki titeket ide csábított, valami szédelő kivándorlási vállalat ügynöke volt, a ki nem törődött semmi mással, minthogy fölvegye a személyenkint rá eső jutalékot. Mi gondja neki arra, hogy veletek továbbat mi lesz?

Az öreg Toporek úgy érezte, hogy térdei megrogynak valami irtózatosságot teher alatt és isten haragja sújtja, azért a mit elkövetett. És mégis várakozott türelemmel, a mint csak paraszttól kitalálhatik.

Kábultságából Marysia hangja verte föl, a kinek fogai vaczogtak a nedves hidegben.

- Apácska!

- Hallgass leányom, számunkra nincs könnyörület.

- Hát akkor menjünk vissza Lipincébe.

- Inkább a tengernek!

- Istenkém, istenkém, mi lesz velünk?

Az öreg elfogta a bűnbánás. Keserves sóhaj szakadt kebléből:

- Szegény árvám te, legalább téged hagyna bántatlanul az Ur haragja.

A leány már nem hallotta apja szavait. Fejét a falhoz támasztotta és szemei lecsukódtak. Elfogta az álom. Lázás, nyugtalan álom volt, de mint valami keretbe foglalva, föltűnt benne Lipince és mintha Jaskó énekelte volna a nótát:

Micsoda lány is vagy te?

Milyen is no, nem látod

A köpenyed, a kabátod?...

New-York kikötőjében a hajnal első sugára esett a tengerre, az árbóczyerdőre meg a vámházra. Alig lehetett a szürkületben megismerni a két falhoz dőlt alvó alakot. Halavány, beesett ábrázatukat belepte a hó, tagjaik szinte megdermedtek a hidegtől. És még csak az első lapokon tartott a sors, mikor szenvedéseik könyvét volt megírandó!

II. New-Yorkban.

Ha az ember New-Yorkban a kikötőbe tart, a mint mögötte marad a széles Broadway-ut, a Chatam Square irányában jobbról-balról szegényes, elhagyott, szomoru városrészbe jut. Az utcák egyre szűkebbek lesznek, a nagyjából hollandi bevándorlók építette házakról hulló vakolat és erősen megviselt háztetők vallanak az idő mulandóságára. A megrokkant falak mélyen lesüppedtek a földre, úgy, hogy némely ház földszintjének ablakai egy magasságban vannak az utca kövezetével. Különös kanyarulatok czáfolnak itt arra rá, hogy Amerikában oly igen kedvelik az egyenes utvonalat. Mint a szélről helyükről elhordott tetőcserepek, oly össze-visszaságban meredeznek itt a falak és a háztetők.

Minthogy ez a városrész egészen a tengerparthoz közel van, a pocsolyák a kátyus utcákon évszám nem érnek rá kiszáradni és a szűk, sűrűn körülépített tereken mindig rothadt, büzös vizű tavak diszelegnek. A nyomorék házak ablakai komoran tekintenek le ezekre az állóvizekre, melyeknek felületét papirdarabok, üvegcserepek, fa- és bádogszilánkok tarkítják, nagyjából a hajókról elhányt holmik. Hasonló hulladékokkal sűrűn találkozhat az utcán, vagyis inkább az ezeket borító sárfészkekben. Mindenfelé piszok, rendetlenség, kiáltó nyomai a nyomorúságnak.

Ebben a városrészben vannak az ugynevezett *Boarding-houses*-ok, bérházak, a hol az ember heti két dollárért lakást és ellátást kaphat. Nem sokkal különbek a *Bar-room*-oknál, amolyan korcsmaféle helyiségeknél, a hol czethalászok mindenféle szedett-vedett népséget toborzanak össze, vagy zugügynökök Venezuela, Brazília és az Egyenlítő körüli vidékek gyarmatosítására beszélnek rá másokat, hogy a sárgaláz számára a szükséges áldozatok száma kikerüljön. Itt vannak azok a nyitott konyhák is, a melyekben tengeri halakat, heringeket és félig romlott osztrigákat árulnak, oly izes falatokat, hogy maga a tenger is kihányná a partra. Titkos játékbárlangok, kínai mosókonyhák és számos más lebuja a matrónnépség számára bőven található e vidéken. Betörőtanyák, a nyomornak és az éhségnek és nem egy titkon elsírt szenvedésnek szomoru odui.

És ebben a városrészben mindig élénk az élet. Mert a kivándorlók nagy része, mely a Castle-Garden kaszárnyáiban hirtelenében nem kap munkát és a *Working-houses*-okba, vagyis munkahelyekbe menni nem tud vagy nem akar, ez a népség kerül itt össze, hogy itt lakják, itt éljen és meghaljon. Ha igaz az, hogy a kivándorlók az európai társadalom salakjából kerülnek ki, az is igaz, hogy ezekben a piszkos utcákban viszont ennek a salaknak a salakja van együtt, nevezetesen olyan emberek, a kik részben munkahiányában, részben kedvtelésből a naplopásra adják magukat.

Éjszakánként hányszor dördül el itt revolverlövés, hányszor hallatszanak segítségkiáltások, sivalkodások, részeg ir matrónák borközi nótái, vagy veszekedő négerek orditozásai! Naplopók ácsorognak az utcákon, rongyos a kalapjuk, pipát szorítanak agyaraik közé, hogy nézőközönsége legyenek némely ökölharcznak és hogy öt centbe fogadjanak egymás közt, melyik félnek a szeme verődik ki? Vézna gyerekek, kondorfürtü négerlánykák henteregnek az utca piszkában, vagy mászkálnak a pocsolyákban és szedik ki onnan a rothadt almamaradékokat, gyümölcshulladékot, a helyett, hogy lelküket az iskolában nemesítsék. Soványra aszott ir asszonyok nyújtják kezüket alamizsnáért, minden valamire való öltözetben arra járótól, a ki véletlenül ide tévedt.

Ebben a pokoltornáczában találkozunk újra a mi embereinkkel: Marysiával és édes apjával.

A telek, melyről ábrándoztak, csak álom volt, el is tűnt, akár egy szép álom. A valóság egy szűk pinczeszoba képében öltött alakot, a melynek még ablakait is kiverték réges-régen. A falakat kiverte a penész és valami fekete, piszkos málladék. Az egyik sarokban rozsdás, lyukas vaskályhácska és egy háromlábú szék. A másikban zsupszalma, nyilván ágynak szánták. Ez volt a lakásuk.

Toporek letérdelt a kályha elé és kotorászott a hamujában, vajjon a hamu közt nem akadna-e valami ott felejtett burgonya. De már második napja, hogy igyekezete hiábavalónak bizonyult.

Marysia a szalmára kuporodott, karjára támaszkodik és mereven a padlóra szegzi tekintetét. A nélkülözés és a nyomor beteggé tette. Marysia ő most is, de a régi, rózsás arczot sápadt, beteges ábrázat váltotta föl. Elnyűtt vonásaira kiült a nélkülözés. Csak szemei lettek nagyobbak, főleg most tetszenek annak, hogy kimereszti tekintetét a semmibe. Mennyi keserüségről, megpróbáltatásról és bánatról beszélt ez a beesett arc!

Tehát már a burgonyánál tartottak. Hanem immár második napja, hogy ebből a sovány táplálékból sem juttatott nekik a sors. Kétségbeesve gondoltak rá, hogy miből fognak élni ezután. Három hónapja már, hogy ebben az oduban laknak, hogy nincs keresetük. Kevéske pénzüknek hamarosan nyakára hágtak.

Az öreg napról-napra elment, hogy munka után kérdezősködjék. De meg sem értették, mit akar. A kikötőbe ment, hogy podgyászt hordjon vagy segítsen szemet berakni a hajóra. De kocsija sem volt és az irek majd hogy nem a szemét szurták ki. Aztán a hajóműhelyben keresett munkát. Itt meg a fejét akarták beverni. Micsoda munkás ember az, a ki még azt sem érti, a mit kérdeznek tőle? A mibe kezdett, a mihez fogott nem sikerült, a kihez fordult kinevette, elkergette, lökdösték, ütötték, kinézték. Még annyi munkát se tudott szerezni, hogy a mindennapi betevő falatját megkeresse. Haja a sok gondtól már egész fehér lett, reménysége elhagyta, pénze fogytán és az éhség a küszöbön.

Otthon, atyafiai közt, ha mindene elveszett volna, betegség elcsigázta volna vagy gyermekei a saját házából kikergették volna, vágott volna magának botot az erdőn, oda kuporodott volna egy utszéli kereszt mellé, vagy oda állt volna a templom ajtajába, elénekel valami ájtatos éneket és minden valamire való kaputos ember alamizsnát nyújtott volna neki, a mamák kis leányaiknak pénzt adtak volna, hogy vigyék oda hozzá; minden paraszti háztól járt volna ki neki egy darab kenyér, az asszonyok szalonnát dugdostak volna tarisznyájába: mégis megélt volna valahogy, mint a madár, mely nem vet ugyan, de mindig arat. És ha ott állt volna a kereszt alatt, az megoltalmazta volna, föléje borul vala a magasságos ég, köröskörül a zöldelő határ és ebben a falusi csöndben bizonyára meghallgatta volna az Ur az ő imádságát.

De ebben a nagy városban örökös volt a zshivaj, mint valami óriási gépházban, itt mindenki csak előre igyekezett jutni a maga útján, nem törődött itt senki a más bajával. Feje szédült, karjai elzsibbadtak, szemei alig tudtak betelni a sok új látott dologgal és egyik gondolat elriasztotta a másikat agyában. Itt minden oly idegen oly különös volt, oly rideg és közömbös, hogy a ki nem értett ahhoz, hogy ebben a zürzavarban eligazodjék, el kellett pusztulnia, elveszni a forgatagban.

Micsoda különbség! Ott a csöndes kis Lipincében Toporek gazda volt, sőt bíró is, ott volt gazdasága, megbecsülték, meg volt a mindennapi kenyeré és vasárnaponként gyertyájával a templomba ment. Itt azonban az utolsók közt is az utolsó volt, mint a kivert kutya az idegen portán remegnie kellett mindenkitől, csuszni-mászni és ezenközben agyonra éhezett.

Sokszor gondolta a nyomorúság első napjaiban:

- Lipincében jobb dolgod volt Lőrincz.

És mintha az esze panaszolva kérdezte volna:

- Öreg, öreg, miért hagytad ott Lipinczét?

Miért? Mert az isten is elhagyta őt! Mint paraszt hordozta volna keresztjét, mindent türt volna, hacsak kilátás lett volna rá, hogy valaha vége szakad a szenvedések útjának. De nagyon jól tudta, hogy mindennap keservesebbé teszi életét és a nap első sugára, ha betekint hozzá, mind nagyobb és nagyobb nyomorban fogja látni őt meg a leányát. Mit tehetett volna? Kötelet font volna, elimádkozta volna a haldoklók imáját és felkötötte volna magát az első fára, mely útjába esett? A lengyel parasztnak szemöldöke sem rándul meg a halál gondolatára. De mihez fog vala a magára maradt leány.

Ha mindezt elgondolta, úgy vélte, hogy nemcsak az isten, hanem az esze is elhagyta. Ebbe a sötétségbe, mely előtte elhomályosította a világot, nem hatolt be egy világító sugár. A legnagyobb fájdalomnak azonban, mely szívét elfogta, még nevet sem tudott adni.

A szülőföldje utáni vágy volt ez! Napról-napra jobban gyötörte és pedig annál kinzóbban, mert nem ösmerte forrását, nem tudta mi baja, hová huzott paraszti szive és mi az, a mi oly igen belényilallik olykor. Hiányzott neki a fenyves, vágyakozott a földek után, a szalmatetős viskójára, az urakra és parasztokra, a tisztelendő urra és mindenre, a mi egy darab volt a szülőföld emlékeiből, a mi összenőtt a szívvvel oly erősen, hogy nem képes tőle elszakítani semmi sem, vagy ha igen, a szív is elvérzik utána.

A szegény ember sokszor annyira elkeseredett, hogy jobb szeretett volna már nem is lenni. Sokszor a haját tépdeste, úgy érezte, legjobb volna fejét a falhoz csapni; szeretett volna a földhöz vágódni, vagy üvölteni mint a meglánczolt kutya, kiabálni valaki után mint az örült, de hogy ki legyen ez a valaki, maga se tudta volna megmondani.

Félig tönkretette már ugyis ez az idegenszerű láрма, már-már leroskad szenvedései terhe alatt - ám a nagyváros nyugodtan zajlik körötte tovább. Nagyot sóhajt és a Megváltót hívja segítségül; de itt sehol egy kereszt, senki sem vigasztalja meg - a nagyváros nyugodtan zajlik körötte tovább. A szalmán hánykolódik a lánya, tekintetét a földre szegzi és aléltan az éhségtől szó nélkül türi szenvedéseit.

Csoda-e, ha ily állapotban napokig nem szólt egyik a másikához, mintha megsértették volna egymást? Fájó sebhez nem nyul az ember szívesen. És nekik sok minden fáj. Miről beszél-gessenek? Talán arról, hogy pénzük elfogyott, hogy a kályhában nincs burgonya és tanács-talanul állanak itt? Segítséget kitől reméljenek? New-Yorkban sok a lengyel, de a Chatam Square környékén egyetlen tehetőst nem találhatnak.

Partraszállásuk után két héttel megismerkedtek ugyan két lengyel családdal; az egyik Sziléziából való volt, a másik pózeni, de azoknak maguknak sincs betevő falatjuk.

A sziléziaiaknak már két gyerekük elpusztult; a harmadik is megbetegedett, de mégis ott kellett együtt aludnia szüleivel a hidoszlopok alatt. Mindnyájan abból éltek, a mit az utcán összeszedhettek. Aztán fölvtették őket a kórházba és azóta nyomuk veszett.

A pózeni családnak még rosszabb dolga volt, mert itt meg a férfi betegedett meg. Marysia segítette az asszonyt a meddig bírta, de most szegény maga is rászorult a segítségre.

Elmehettek volna Hobokenbe a lengyel templomba, a hol a pap megismertette volna őket honfitársaival. De hát tudták ők, hogy van Hobokenbe lengyel templom és abban lengyel lelkész? Ki igazította volna őket utba ezen a helyen?

Igy minden cent, a mit kiadtak, egy lépcsőfok volt a nyomor örvénye felé. Most itt ültek; az apa a kályha mellett, a lány a szalmán. Az órák teltek, a szobában egyre sötétebb lett. Mert bár délre járt az idő, a tenger felől, mint a tavaszidőn gyakran megtörténik, sötét, áthatlan

ködfelhők közeledtek. És bár ott künn sem volt az idő valami hűvös, itt benn a nedves szobában fázott a két szerencsétlen.

A mint az öreg végre föladta a reményt, hogy a kályhában burgonyára akad, megszólította a leányt:

- Marysia, így nem bírjuk ki tovább, elmegyek a tengerpartra, szerzek valahonnan pár darab fát, hogy befűthessünk. Talán akad valami harapni való is.

A lány nem válaszolt, tehát elment. Már megtanulta, hogy eljár a tengerpartra és összededeget egy pár szilánkot azokból a deszkákból és ládákból, a miket a hajókról ide kivet a tenger. Így tesznek mások is, a kiknek nem telik szénre. Sokszor innen is elmarták, máskor békén hagyták. Sőt volt olyan szerencséje is, hogy a hulladékok közt ennivalóra is akadt, romlott főzelék maradványaira.

A mint így a ködben botorkált és keresgélt oly dolgokat, a melyeket sohsem veszített el, elfelejtette egy pillanatra a nyomorát és a vágyakozást, mely mindenek fölött gyötörte.

Végre a tengerpartra ért. Nem volt ott senki, csak egy pár gyerek, a kik csufolódva hajigálták meg izzappal és csigahéjjal. Az öreg rájuk se hederített. Vékony deszkaszálak uszkáltak a vízben; a hullám ki-kidobott egy párat a partra, majd meg újabb hullámverés visszamosta a tengerbe. Ezekből a deszkaszálakból igyekezett kihalászni, a mennyit hamarjában lehetett.

Valami zöldes dolog is uszott a vizen. Ételhulladékok voltak. De mert könnyű volt, nem igen vetődött partra. Hiába volt igyekvése, hogy elérje. A gyerekek zsinórt dobtak a vízbe, abba beléakadt, kihuzták. Neki nem volt ilyen zsinórja, hát csak vágyakozva nézte őket, mikor pedig elmentek, fölszedegette, a mit ott hagytak. Mohón kapott minden morzsa után, olyan nagy igyekezettel, hogy egészen elfeledkezett Marysiáról, a ki otthon a szalmán kuporgott és éhezve, fázva várta.

A szerencse azonban úgy látszott, mintha kedveskedni akart volna neki. Hazafelé mentében egy nagy szekérrel találkozott, a mely burgonyával megrakodva a kikötő felé tartott. Az utca egyik kátyujában a szekér megrekedt és se ide, se oda nem tudott menni. Oda ment, segített a kocsisnak kiemelni a kereket a kátyuból. Fájt a dereka a nehéz szekér súlya alatt, de neki-vetette magát és nagy nehezen kiemelték a kocsissal. E közben egy csomó burgonya hullott ki a szekérből. A kocsisnak eszeágában sem volt, hogy fölszedje. Megköszönte az öregnek a segitést, odakiáltott a lovaknak:

- Get up!

Aztán tovább hajtott.

Toporek mohón neki esett a burgonyaszedésnek, valósággal teletömte minden zsebét, mi közbe keze valósággal remegett örömében. Egyszerre megkönnyebbült. Ha éhes ember darab száraz kenyérhez jut, úgy véli, valami váratlan nagy szerencse érte. Ő is megelégedetten mondta magában:

- Hála a Mindenhatónak, a ki látta a mi nyomorunkat és segített rajtunk. Most van fánk, Marysia be fog fűteni, van krumplink annyi, hogy kétszerre is elég lesz. A jó isten mégis csak megkönyörült rajtunk. Milyen barátságos lesz egyszerre a mi kis szobánk! Aztán, hogy fog örülni az a szegény leány! Bizony már másfél napja, hogy nem evett. Igen, igen, a jó Isten könyörületes!

A mint így tünődött magában, egyik kezében a fát szorította, a másikkal minden percben odakapott a zsebjeihez, vajjon megvan-e még a burgonya? Ugy érezte, valami nagy kincset czipel most magával. Hálálkodva fordította tekintetét az ég felé:

- Már-már azt hittem lopnom kell, mikor a nélkül is a földre hullott a szekérről és egyben volt ennivalónk. A jó isten könyörületes. Hogy föl fog ugrani az a lány a szalmáról, ha meg tudja, hogy mi van a zsebemben!

Marysia, attól óta, hogy apja elment hazulról, el se mozdult a helyéről. Ha apja fát szokott hozni, befűtött, vizet hozott, megfőzte a mi főzni való akadt és órák hosszat belébámult a pislogó tűzbe.

Maga is járt munka után eleinte. Föl is vették egy kifőzőben mosogató lánynak. De mert nem tudták megérteni a szavát és vesződni vele nem volt nagy hajlandóságuk, pár nap múlva kifizették és elbocsátották. Aztán már nem is volt kedve dolgozni.

Hét számra ki sem mozdult hazulról. Félt az utcára kimenni, a hol ír munkások és részeg matrózok trágár szókkal illették. A henyélés azonban csak jobban érezte elhagyatottságát. A vágyakozás úgy meglepte a szívét, mint a rozsda a vasat. Boldogtalanabbnak érezte magát az öregnél is. Mert ő nemcsak az éhség kinját érezte, a nyomort, melybe jutottak, nemcsak azt tudta, hogy reménységük sem lehet, hogy sorsuk jobbra fordul, hogy a holnap mást hoz, mint a mit ma adott; nemcsak a honvágy epesztette, hanem a szerelmesére való emlékezés is.

Igaz, hogy mikor eljöttek, azt mondta néki Jaskó:

- A hol te vagy, oda vágyakozom én is.

De ők oly hamarosan hagyták ott Lipinczét, abban a hiszemben, hogy rájuk micsoda gazdagság vár! És most, hogy kell itt tengődniök!

Az ő Jaskója most ott szolgál a földesurnál, meg van még a kis gazdasága, a mi az apjáról szállt rá, ők meg itt szegényebbek, mint a lipinczei templom egere! Eljön-e majd utána? És ha eljön, szívére szoritja-e, mondván:

- Én szegény árvám!

Vagy pedig el fogja-e taszítani magától, rá ripakodván:

- Takarodj szemem elől te koldus-ivadék!

Mi most az ő hozománya? Pár rongy czafat. Még a kutyák is megugatnák Lipinczében. És mégis, valami úgy huzta oda, oly erővel, hogy a lelke legjobb szeretett volna elröpülni messzire, mint a fecskemadár, át a tengeren, ha másért nem, csak azért, hogy ott temessék el az ő szülőtte földjében. Mert hiszen ott van Jaskó, az ő szeretett Jaskója. Gondol-e vajjon még reá? Csak mellette volna szívének nyugalma, békéje, csak ott érezné magát boldognak egyedül, széles-e világon csak ott.

Ha a kályhában tűz pislákol és az éhség nem vette úgy elő, mint ma, a szikrázó, föl-föllobbanó rőzse Lipinczére emlékeztette, arra a szép időre, mikor negyedmagával rokka mellett ült és Jaskó a szomszéd szobából bekukucskálva, megszólította:

- Marysia, gyere velem a paphoz. Gyere, úgy szeretlek!

Ő meg azt felelte ilyenkor:

- Hallgass, te csuf!

Visszaképzelte magát a kis szobába, mikor Jaskó a sarokból előszólította és majdnem erővel a tánczba vitte. Oly erősen erőt vett rajta az emlékezés, hogy szinte suttogva mondta:

- Eressz el, szégyellem magamat.

És sokszor, a mint így a lángok ezt a sok szép dolgot eszébe juttatták, valóságos könnyzápor borult arczára.

Ma azonban nem volt a kályhában tűz és szeméből kiapadtak a könnyek. Elsírta már mind, mind. Sokszor úgy érezte, hogy elöntik a szivét és elszorul a lélegzete. Ugy elgyöngült, úgy kimerítette a nyomoruság, hogy ereje sem volt a gondolkodásra. Máskülönben csöndes nemtörődomséggel tűrte a sorsát és nagy fekete szemeivel megriadtan tekintett maga elé, mint a megkinzott madárka.

Most is így ült szalmaágyán, maga elé tekintve. Valaki átlépte a küszöböt. Azt hitte az apja. Csak arra riadt föl, hogy valami idegen hang kérdezte:

- Look here!

A házigazdájuk volt, egy öreg, piszkos, iszákos mulatt, a kinek a szeme se jól állt. A foga közt bagót szorongatott.

A mint meglátta, szinte megijedt. Adósai voltak még a mult hétről egy dollárral és most egy centjük sincs már. Csak könyörület segíthet rajtuk, odament hát a lakásadóhoz, átkarolta a térdét és kezét csókolt neki.

- Eljöttem a járandóságért, mondta ridegen a mulatt.

Jól tudta ezt a lány, a nélkül, hogy kikiáltották volna. Szomoruan intett a fejével, szavakat keresett, hogy megértesse magát, könyörgő tekintetét rávetette és minden áron ki akarta fejezni, hogy semmijök nincs, két napja, hogy nincs betevő falatjuk, éheznek, fáznak, könyörüljön rajtuk.

- A jó isten megfizeti a nagyságos urnak, mondta lengyelül, mikor már nem tudott mit mondani mást.

A »nagyságos ur« nem értett ugyan egy szót sem a leány beszédéből, de azt hamarosan átlátta, hogy itt alig fog a dollárjához jutni. Fogta hát egyik kezébe a batyut, a másikkal megkapta a leány karját, kilökte az ajtón az utcára és a czók-mókját utána dobta. Aztán épen olyan hidegvérrel, a mint mindezt cselekedte, kinyitotta a szomszédos csapszék ajtaját és bekiáltott.

- Hé Paddy, ez neked való szoba lesz!

- All right! Rendben a dolog! felelt valaki belülről. Éjszakára már ott hálók.

A mulatt eltűnt a homályos sikátorban és Marysia egyedül maradt az utcán. A batyut oda tette egy sarokba, hogy be ne piszkolódják, aztán melléje állt és várt szokása szerint, csöndesen, szomoruan.

A részeg ír munkások, a kik arra jöttek, ma békében hagyták. A szobában sötét volt, de az utca világos és látni lehetett a lány ábrázatát, mely elsenyvedt, mintha valami hosszas betegség után volna. Csak a szőke haja volt a régi. De ajkai kékek voltak, a szemei zavarosak és beesettek, arczcsontja pedig egészen kiállt.

Olyan volt, mint valami hervadó virág, vagy haldokló leányka. A kik arra mentek, mind szánakozva nézett végig rajta. Egy vén négerasszony kérdezett is tőle valamit, mikor azonban választ nem kapott, sértődötten odébb állott.

Ezenközben az öreg Toporek szapora léptekkel törekedett hazafelé, abban a boldogító tudatban, hogy sikerült krumplit szereznie. Arra gondolt, hogy milyen jól fog ízleni és hogy holnap megint le fog menni a tengerpartra. A holnaputánál nem törődött, tulságos éhes volt arra, hogy így messzire tekintsen előre a jövőbe.

A mint már messziről észrevette Marysiát az utcán, megsziporította lépéseit.

- Mért állsz ide künn? kérdezte.

- A gazda kicsukott bennünket, apácskám.

- Kicsukott?

Kiejtette kezéből a fát. Minek is az, ha nincs hol fűteni? Kilökték őket, akkor, mikor van fűteni valójuk és krumplijuk! Mihez kezdjenek már most? Hol hajtsák nyugalomra fejüket? Kihez forduljanak?

Az öreg odacsapta sapkáját a fára, a piszokba és elkeseredetten nyögte:

- Jézus! Jézus!

Ide-oda szaladgált, mint az őrült, kiabálni szeretett volna elkeseredésében, aztán oda ment a lányhoz és még egyszer megkérdezte tőle:

- Kilöktek bennünket?

Aztán megindult, mintha valahova el akarna sietni, meg visszajött és fojtott, lázas, fenyegető hangon mondta:

- Hát mért nem könyörögtél neki, te, te oktondi!

- Könyörögve kértem.

- Le is térdepeltél előtte?

- Azt is megtettem.

Az öreg összekuporodott mint a féreg, melyre rátiportak. A világ egyszerre sötét lett előtte.

- Milyen nyomorult is vagy te, kiáltotta elkeseredetten.

- Hát tehetek én róla, apácskám? - zokogott a leány és fájdalmasan nézett apjára.

- Maradj itt és meg ne mozdulj! Elmegyek hozzá és megkérem, hogy legalább engedje meg, hogy a krumplit megsüssük.

Elment. Nemsokára lárma hallatszott a házból, hangos szitkolódzás és nemsokára az öreg kibukott az utcára.

Föltápaszkodott. Odament a lányhoz.

- Gyere!

Fölkapta a batyut, hogy magával czipelje. De nem igen birták lesoványodott karjai. Az öreg meg csak ment előre, mintha nem is tudná, hogy ő is a világon van, vagy mintha nem látná, hogy milyen nehezére esik vinni, vonszolnia azt a nyomorult czókmókot. Csak mentek, mentek.

Két ilyen nyomoruságos alak, mint ez az öreg ember, meg a lánya, bizonyára föltűnik vala mindenkinek, ha errefelé nem szokták volna már meg az ilyen látnivalókat. Hova tartanak vajjon? Micsoda nyomor, szenvedés éri még őket, micsoda szívfájdalom vár még rájuk?

A leánynak egyre nehezebb lett a batyu, melle zihált a fáradtságtól. Alig birt már a lábán megállni. Végre könyörögve fordult apjához:

- Apácskám, vidd te ezt a batyut, én nem birom már.

Mintha álmából riasztották volna föl az öreget.

- Ha nem bírod, hát dobd el!

- De hátha mégis szükségünk lesz rá!

- Mire volnának jók azok a rongyok?

Csak most látta, hogy Marysia csak úgy vánszorgott előre. Magából kikelve ordított rá:

- Dobd el, vagy hozzád vágom az egészet!

Most már megijedt és engedelmeskedett. Tovább mentek.

Az öreg egyre hajtogatta:

- Lesz, a hogy lesz!

Aztán elhallgatott. De sötét tekintetéből látni lehetett, hogy nem jóban töri a fejét.

Egyre szűkebb, piszkosabb utcákon át elérték a kikötő végéhez. Átmentek egy fahidon és egy nagy épület elé jutottak, melyen ez a fölírás volt: *Sailors asylum*. Egészen a víz partjára építették, a hol éppen egy új hajóműhely készült. Magas állványok emelkedtek ki a vízből, a cölöpök bealapozására és a deszkák és gerendák tömegében egész raja a munkásoknak hemzsegett.

Marysiát nem birták már a lábai. Letelepedett az egyik gerendára. Az öreg melléje.

Délután négy órára járt az idő és a tengerpart csupa élet, csupa mozgalmasság. A köd is eloszlott és a napsugarak, mintha csak föl akarták volna vidámitani a két nyomorgó teremtest, barátságos melegen tüztek rájuk. A tenger felől friss szellő kelt, a közelgő tavasz első lehellete. Köröskörül úgy ragyogott az égbolt, hogy szemük alig bírta el ezt a sok fényességet. Távol a kéklő vizár egybefolyt a kék mennybolttal. Közelebb a kikötőből hajókürtök, árboczok és vitorlák meredtek ebbe a kék látóhatárba. A tarka lobogókat egyre lengette a szellő. A látóhatár szélén föltűntek a kikötőbe igyekvő hajók körvonalai, majd fölbukkanva, majd eltűnve, a szerint, a mint a hullámok játéka kívánta. Kifeszített vitorlaik úgy tűntek föl, mint hófehér felhők és a rájuk tüző napsugarak fényében szinte vakítón ragyogtak ki a tengersik azurjából. Más hajók megint kifelé tartottak a kikötőből, arrafelé, a hol Lipince volt, az ő számukra immár örökre elveszett boldogság földje.

Marysia arra gondolt, mit véthettek oly nagyot, hogy úgy megharagudott rájuk a jó Isten, hogy ennyire levette róluk a kezét? Mit véthettek ellene, hogy így megfélekezett róluk és idedobta őket a messzi tenger partjára, idegen emberek közé? És még mindig jóra fordulhatna minden, ha ő akarná. Mennyi hajó tart arra felé, csak ők nincsenek rajtuk!

A szegény, agyonsanyargatott emlékezés megint csak haza vitte Lipincébe. Előtte volt Jaskó. Óh, rája kell, hogy gondoljon ő is, hiszen neki egyre csak rajta jár a gondolata. Csak a jó sorban feledkezik meg az ember a szeretteiről, bajban, szerencsétlenségben ott rajzik köröttük a gondolatunk, mint a méh a méhkas körül.

Hátha ő már régen elfeledkezett róla és most mást szeret? Csak nem szeret olyan lányt, a kinek nincs egyebe ezen a világon, mint a rajtavalója és a kinek már nem örülhet a halálon kívül immár senki!

Beteg volt. Szemei lecsukódtak, feje mellére hanyatlott. Olykor-olykor föleszmélt, fölnyitotta szemeit, aztán megint lecsukódtak. Aztán álmodott. Azt álmodta, hogy örvények és feneketlen mélységek fölött jár és azok elnyelik, mint abban az otthoni nótában a szerelmesét sirató Kasia. Mintha tisztán hallaná a dalt:

Meglátta Jaskó a leányt
Ott lenn a völgy ölében
És leereszkedett hozzá
Egy szép selyemkötélen.
De mert rövid volt a kötél,
A ki odalenn várja
Selyemkendővel toldja meg
Hűségese Marysiája.

Fölríadt, úgy érezte, nincs selyemkendője és Jaskó lebukott a mélységbe. Az álomkép elszállt. Jaskó helyett apja ült mellette. Lipince helyett New-York kikötője terült előttük el, a templomtornya helyett kürtők, árboczok, gyárkémények meredtek az égbe.

Egy pár hajó megint horgonyt vetett és fedélzetéről vidám nóta hangjait hozta idáig a szellő. Csöndes, enyhe tavaszi alkony festette pirosra az égbolt szélét és a tengert. A hullámok elsimultak, a víz tükörsima volt. Minden hajó, minden czölöp kettősen látszott, oly tisztán lehetett látni tükörképüket a vízben. Oly szép volt a világ köröskörül! Béke és nyugalom töltötte be a levegőget, mintha az egész természet ünnepelni akart volna. Csak ők ketten gubbasztottak ott a gerendán mogorván, elhagyottan.

A munkások hazakészülöttek. Az éhség egyre jobban belémarkolt az öreg testébe. Mogorván, vérbe borult szemekkel ült ott és vonásaiból valami rettenetes elhatározást lehetett leolvasni. A ki ezt az ábrázatot látja, önkéntelenül megborzadt volna. Az éhség olyanná formálta kifejezését, mint valami ragadozó állatét vagy rablómadárét. És e mellett kétségbeesetten nyugodt volt és hideg, mint valami halott arca.

Jó ideig nem szólt a leánynak egy szót sem. Csak mikor a kikötő már egészen néptelen lett és az esthomály ráborult a tengerre, mondta neki különös idegenszerű hangon:

- Gyere Marysia.

- Hová, apácska?

- Oda, ahhoz a hidhoz. Ott lepihenünk egy pillér mellé és alszunk.

Megindultak. A sötétségben nagyon óvatosan kellett lépkedniük, majdnem mászniok, nehogy a vízbe essenek.

Az amerikai nagyobb kikötőkben vannak ily deszkaállványok, melyek arra szolgálnak, hogy a hajón érkezett dolgokat azokon át a partra szállítsák. Eső ellen tető védi meg az itt dolgozó munkásokat. Azon, a mely felé a mi két szerencsétlenünk tartott, egy lélek se volt már.

Meghuzódtak egy szögletben. Az öreg csak ennyit mondott, mikor odaértek:

- Itt fogjuk átvirrasztani az éjszakát.

Marysia ledőlt egy deszkára és bár csakhamar egész raj szunyog lepte el, egyben elaludt.

Éjfél felé arra ébredt, hogy apja költögeti.

- Marysia, kelj föl!

Olyan különösen mondta ezt az öreg, hogy a lány egy pillanatig sem késett.

- Mi történt, apácskám? kérdezte.

Az éjszaka csöndjében és a vak sötétségben szinte borzalmas volt az öreg hangja.

- Lányom elég volt a koplalásból, a más emberek küszöbét se koptasd többé egy falat kenyérért. Nem fogsz többet az udvaron háltni. Isten és emberek elhagytak: itt a mélységes tenger előtted. Temesd belé bánatodat, szenvedéseidet.

A sötétben nem láthatta apját, bár a félelemtől tágra nyitotta szemét.

- Beléfojtalak, te szegény teremtés. Én magam, a magam kezével. Számunkra úgy sincs segítség, rajtunk úgy sem könyörül senki. Holnap már nem fogsz enni kérni én szegény árvácskám, holnap már jobb lesz neked, mint ma.

De Marysia nem akart meghalni. Tizenhét éves volt és a fiatalság ragaszkodásával csüngött az életen és félt a haláltól. Egész testében megrázkódott arra a gondolatra, hogy ő oda kerüljön abba a rettenetes iszapsirba, a halak és vízi férgek közé. Nem, nincs olyan hatalom a

világon, mely erre kényszerítse. Szilaj akaraterő szállta meg egyszerre, hogy apjával szembe-szálljon, a ki a mint így a sötétségben beszélt hozzá, úgy tűnt föl neki, mint valami gonosz szellem.

Az öreg meg a leány vállára tette csontos kezeit és ugyanazon hátborzongató hangon folytatta:

- Hiába kiabálnál segítségért. Itt senki sem hallja a te hangodat. Ne félj, az egész addig se tart, míg két Miatyánkot elmondasz.

- De én nem akarok meghalni, apácskám. Nem akarok, nem akarok! esdekelt a leány. Nem fél a jó Istentől apácska, édes, aranyos jó apácskám könyörüljön meg rajtam. Mit vétettem én kegyelmednek? Hát panaszkodtam én valaha a sorsom miatt? Hát nem osztottam meg hívés-
gesen kegyelmeddel a nélkülözést, a nyomorúságot?

Lélekzete egyre gyorsabb lett, karjai úgy szoritották a leány vállait, mint vaskapcsok.

A lány hangja egyre esdeklőbb lett.

- Ugy-e, hogy nem bánt, ugy-e megsajnál! Hiszen én a lánya vagyok, az édes vére, gyer-
meke! Beteg is vagyok, megviselt a szenvedés, úgy sem sokáig élek már. Ugy fáj a szívem, apácska, úgy félek!

A mint így esdekelt, erősen belekapaszkodott az apja kabátjába és csókokkal halmozta el azt a kezét, mely a halálba akarta taszítani. De ez csak jobban ingerelte az öreget. Egész magán-
kivül volt és úgy toporzékolt, mint valami őrült.

Aztán egy pillanatra lecsillapodott. A parton nem igen lehetett hallani mi történik köztük, legfeljebb egy-egy fojtott sikoltást, vagy a küzködésük közben mozgó állványok nyikorgását. Mélységesen csendes éjszaka volt. Segítség sehonnan se jöhetett. A kikötőnek amugy is olyan félreeső részén voltak, hogy még nappal is csak legfeljebb, ha munkásnép kereste föl.

- Segítség, segítség! hangzott Marysia kiáltása.

Az egyik kezével odavonszolta a leányt az alkotmány szélére, a másikkal a száját igyekezett betömni. Kiáltására senki sem mozdult. Csak a távolból hallatszott panaszos kutyavonítás.

Marysia úgy érezte, hogy elhagyja ereje. Lábai már félig a vízbe lógtak, de karjaival erősen kulcsolta át apja derekát. De már azokban sem volt sok erő az ellenállásra. Kiáltásai egyre bágyadtabbak lettek, végre kezében maradt a sokáig ránczigált kabát csücske és érezte, hogy föltartóztathatlanul bukik a mélységbe.

A mint a dobogóról leesett, egyik karjával belékapaszkodott egy gerendába. Így függött a víz fölött és a dobogó alatt. Az öreg lehajolt, hogy letuszkolja a leányt. Borzasztó volt nézni ezt a gyermekgyilkos öreg embert!

Mint valami fölriasztott madárcsapat; úgy villantak át agyán a közelmúlt idők emlékei: Lipince, a gémes kut, az elutazás, a hajó, a vihar, a rettegés, nyomorúságuk az ismeretlen nagyvárosban és a sors, mely most reája vár. És egyszerre csak látja, hogy egy óriási hajó jó, kiköt, sok-sok ember száll ki belőle és egy valaki is, a ki karjait tárja feléje.

Ni, ni, az istenért, csakugyan Jaskó az. Ő tárja feléje karjait, keblére akarja ölelni. Fölötte lebeg az istenanya és jóságosan tekint rá. Marysia pedig utat tör magának a tömegen át és egyre kiabálja:

- Jóságos szűz anyám! Jaskó, Jaskó, csak még egy kicsinség várj.

Könyörgő tekintetét még egyszer apja felé fordítja:

- Apácskám, nézd a Szűzanya!

A karok, a melyek az imént a vízbe akarták fojtani, most emberfeletti erővel megragadják és kiemelik a vízből. Érti újra lábai alatt a dobogót és nyaka körül az ölelő karok szorítását, - már nem a hóhér keze az! - apjáé, a kinek szerető kebelére hajtja fejcskáját.

A mint ájulásából felébredt, látta, hogy apja csöndesen szunyadozva fekszik mellette.

Bár sötét volt, kivehette, hogy apja úgy fekszik, mintha kifeszítették volna. Iszonyu fájdalmasan hörgött, mintha valami rettenetes kór gyötörné.

- Marysia, szólalt meg végre fuldokló zokogástól megszaggatott hangon, Marysia, édes lánykám, bocsáss meg nekem!

A sötétben keze után kapott, odaszoritotta halavány ajkaihoz és sirva mondta:

- Apácskám, az Ur Jézus bocsásson meg kegyelmednek úgy, a mint én megbocsátottam.

A világosságból, mely a látóhatár szélén pirkadott, most föltűnt egyszerre a hold ragyogó tányérja. És megint csak valami csudálatos dolog történt.

Marysia látta, hogy a holdsugarakon egész sereg kis szárnyas angyal jött feléje szállva, mint arany méhecskék ezüst sugárszálakon. Körülbegették őt, tánczba kezdtek, forgolódtak és ezüst csengősü gyerekhangon énekelték:

- Szegény szomorú leányka, szálljon áldás reád! Szegény kicsiny madárka, szálljon áldás reád! Szegény tűrő virágszál, szálljon áldás reád!

Aztán telehintették fehér liliomokkal és apró ezüst harangocskákkal és énekeltek közben:

- Aludj édesen leányka, pihenj csöndesen!

Olyan boldog volt és minden körötte olyan fényes és olyan csöndes, hogy igazán majd hogy el nem aludt.

Az éjszakát a hajnal váltotta föl. Pirkadni kezdett. A víztükrön előmlöttek az első hajnali sugarak. Ugy tetszett, hogy az árboczok és a kürtök kiemelkednek az árnyékokból és közelednek feléje. Apja térden csuszott hozzá.

Azt hitte meghalt a lánya. Sugár teste mozdulatlanul feküdt. Szemei becsukódtak, orczái halaványak voltak, vonásait mintha a halál merevítette volna meg. Odatartotta kezét ajakához és érezte, hogy még lélezkedik. Szíve is dobogott, de olyan ritkán dobbant egyet, hogy attól lehetett tartani, minden pillanatban eláll. Mindent a megváltó napsugártól remélt. Ha azok a fényes sugarak elkergetik a ködöt, az ő lánya is fel fog ébredni bizonynyal.

Fölöttük sirályok sikongtak, egy pár odaszállt a gerendák tetejére. A hajnali köd lassan-lassan eloszlóban volt, szétkergette a nyugati szellő, a mely oly frissen, oly üdén hozta feléjük a tavasz lehelletét.

Aztán föltűnt az égen a nap. Első sugarai beragyogták az állványzat magas gerendáit. Egyik-egyik átszűrődött a gerendákon és ráesett a lány fakó arczára, mintha csak pirosra akarná csókolni lágy érintésével. A mint körülragyogták a napsugarak, beárnyékolva szőke fürteitől, a miket fölborzolt az éjszakai küzdelem és szétzilált a hajnali szellő, ez az arc csakugyan olyan volt, mint az angyaloké a szentképeken. Hiszen, majd hogy angyallá nem lett maga is a sok megpróbáltatásban, szenvedésben!

Tiszta, kéklő égbolt terjeszkedett a vizár fölött. A napsugarak egyre jobban tüztek le, a szellő lágyan simogatta a szunnyadókat. A sirályok hangosan lármáztak, mintha csak keltegetnék őket. Az öreg levetette kabátját és betakarta vele a lány lábait. Oly reménység szállt szívébe: Marysia arczáról lassan-lassan elszállt a fakóság és halovány pirosság ült ki rajta. Mosolygott és végre fölnyitotta szemeit.

Az öreg paraszt térdre ereszkedett, tekintetét az égre emelte és barázdás arczán végig patakzottak könnyei. Most érezte csak, hogy ez a lány az ő szemefénye, lelkéből lelkedzett gyönyörűsége, legkedvesebbje e világon.

Marysia fölébredt. Szinte frissebbnek, egészségesebbnek érezte magát, mint tegnap. A tiszta tengeri levegő meggyógyította, a mit rontott rajta a büzhödt szoba-levegő. Igazán új életre virradt. Odaült egy gerendára és szinte vidáman mondta:

- Apácskám, enni szeretnék valamit.

- Jer leánykám, tán akad valami hulladék számunkra is odaát, mondta szeliden az öreg.

Megindultak. Ugy látszott, hogy a sors is megelégette szenvedéseiket és ez a nap forduló lesz az életükben. Mert alig mentek pár lépést, a mint egyik gerenda mögé rejtve egy kendőbe takart rozskenyérré és szózott husra akadtak.

Bizonyára valamelyik munkás tette ide tegnap, hogy legyen reggelije mára, a mint ez már szokása a munkásoknak. Marysia és édes apja azonban sokkal egyszerűbben magyarázták a dolgot. Ki tehetné más ide a számunkra ezt az ennivalót, mint az, a ki az erdők madarait táplálja, a mezők liljomát fölruhazza és a hangyának is megadja a mindennapi táplálékát. A jó isten csak nem feledkezett meg ime róluk sem.

Hálát rebegtek az ég urának, mohón elfogyasztották az ennivalót, a mi ugyan nem sok volt és friss erőre kapva tartottak a városba, a vámház előtt, a Water-Street irányában egyenesen a Broadway városrészbe. Pár órába került, míg idejutottak, mert az út meglehetősen hosszú. Helylyel-közzel lepihentek valami gerendára, vagy üres ládára.

Mentek, a nélkül hogy tudták volna hova és miért? Marysia azonban úgy érezte, hogy valami hajtja őket a városba. Utközben találkoztak fuvarosokkal, a kik a kikötőbe tartottak. A Water-Streeten még nem volt valami különös élnétség. A kapukon ki-bejártak az emberek és siettek teendőik után.

Az egyik kapuból egy éltes, magas ur jött ki egy fiatal gyerekekkel. A mint meglátta a lengyel nemzeti ruhába öltözött két alakot, figyelmessé lett. Látszott, hogy meglepte a dolog. Aztán közelebb jött hozzájuk és jóságosan mosolygott.

Egy mosolygó emberarcz, itt ebben az idegen, barátságtalan városban, szokatlan volt nekik és mint valami varázslaton elcsodálkoztak rajta.

Közben egészen oda ért az öreg ur és tiszta lengyel szókkal állította őket meg.

- Honnan jöttök, emberek?

Mintha villámcsapás érte volna a miéinket. A paraszt, ahelyett hogy a kérdésre válaszolt volna, fehér lett mint a fal, megtántorodott, alig mert hinni szemeinek.

Marysia térdre borult, elkapta az öreg ur kezeit és csókokkal halmozta el:

- Lengyelországból valók vagyunk, nagyságos ur, Pozen mellett laktunk.

- Hát aztán miért jöttetek ide?

- Nyomorgunk uram, éhezünk és szenvedünk.

Tovább már nem birta Marysia. Az öreg azonban odadobta magát az öreg lábaihoz, megcsókolta a kabátja szélét, mint valami mennyei jelenségre, úgy tekintett rá. Hiszen ez az ur ért a nyelvünkön, megmenti majd őket az éhhaláltól, a jó isten küldte őt segítségükre.

A fiatal gyerek, a ki az öreg urral volt, csudálkozva nézte a jelenetet. A járókelők körülállták a kis csoportot és tátott szájjal bámulták, hogyan térdepel egyik ember a másik előtt és csókolja annak a ruhája szegélyét. Amerikában ez nem szokás.

Az öreg ur mérgesen szólt rájuk angolul:

- Mit bámultok itt? Mért nem mentek a dolgotokra?

Aztán odafordult Marysiához.

- Gyertek velem, nem jó itt az utcán ácsorogni.

Elvezette őket egy közeli vendéglőbe, szobát adatott nekik és maga is a gyerekekkel együtt közélük telepedett. Megint térdre akartak borulni előtte. Mérgesen kiáltott rájuk:

- Ej, hagyjatok már fel ezzel a bolondsággal. Elvégre honfitársaim vagytok, egy anyának vagyunk a gyermekei.

Mintha szivarjának a füstje a szemébe verődött volna, könyezett. Zsebkendőjével törölgette a könnyeket.

- Hát éhesek vagytok? kérdezte.

- Két álló napja, hogy nem ettünk. Csak ma reggel akadtunk valami harapnivalóra a tengerparton.

- William, szólt oda a fiúnak, rendelj valamit ezeknek az embereknek.

Aztán odafordult az öreghez.

- Hol lakik, földi?

- Sehol, nagyságos ur.

- Hol aludtatok?

- A tengerparton.

- Kidobtak benneteket a lakástokból?

- Igen, uram.

- Nincs semmi más a rajtatok valón kívül?

- Semmi, uram.

- Pénzetek sincs?

- Egy fillér nem sok, annyink sem maradt.

- Hát aztán mihez akartok itt kezdeni?

- Magunk se tudjuk.

Az öreg ur mindezt oly gyors egymásután kérdezte, hogy alig győzött rá felelni. Aztán Marysiához fordult.

- Hány éves vagy kis lányom?

- Tizennyolcz leszek Boldogasszonykor.

- És már is oly sokat próbáltál?

A lány nem válaszolt, csak csöndesen állt ott és lesütötte szemeit.

Az öreg urnak, mintha a füst már megint a szemébe szállt volna.

Sört hoztak és párolgó hust. Mikor az öreg ur jelenlétében nem mertek hozzáfogni az evéshez, rájuk parancsolt, hogy ne bolondozzanak. Ámbár kissé érdesen beszélt, mégis úgy tetszett nekik, hogy ez az ember földre szállt angyal.

Mialatt elfogyasztották az ennivalót, az öreg ur arcza szinte ragyogott az örömtől. Elbeszélte az öreggel miképp jutottak ide és mi készítette őket arra, hogy otthagyták hazájukat.

Lőrincz mindent elmondott neki hűségesen, akárcsak a gyóntatójának. Az öreg ur valósággal dühbe jött, mikor ezeket a dolgokat hallotta és egyre szidta a parasztot. Mikor pedig elmondta, hogy a lányát a vízbe akarta ölni rákiáltott:

- Akkor a fülednél fogva hántottam volna le a bőrödöt.

Odafordult Marysiához és jóságosan szólt hozzá:

- Gyere csak ide lánykám.

Mikor ott állt előtte a lány, két kezébe fogta arczát és homlokon csókolta. Aztán kis gondolkodás után így szólt:

- Sok megpróbáltatásban volt részetek. Pedig ez a nép nem rossz nép, csak tudnia kell az embernek hogyan segítsen magán.

Lőrincz csudálkozva tekintett rá. Ez a tekintélyes ur ime azt mondta Amerikáról, hogy jó a népe!

- Igen, szegény ember, folytatta ez, mikor a paraszt csodálkozását látta, ez a föld nem hálátlan. Mikor idejöttem, nem volt semmim most meg, hál isten szereztem valamicskét. De nektek parasztnak jobb volna, ha otthon maradnátok az ekeszarva mellett, semmint világot mentek próbálni. Ha ti kivándoroltok, ki maradjon otthon? Itt nem veszi hasznokat senki. Idejönni csak könnyű, de már visszatérni hazátokba igen bajos.

Kis darabig hallgatott, aztán, mintha magamagának mondta volna.

- Innen-onnan negyven esztendeje, hogy itt vagyok. Elég nagy idő arra, hogy az ember elfelejtse szülőföldjét. De a honvágytól sohasem menekül az ember. Fiamnak el kell mennie, meg kell ismernie azt a földet, ahonnan ősei ideszakadtak. Lássátok, ez az én fiam. William, elhozol magaddal egy marék földet a szülőföld talajából. A koporsómba tedd, a fejem alá.

- Yes father (igen atyám), mondta a fiu.

- És ide a szivem fölé fiu, a szivem fölé.

- Yes, father.

Már megint füst kellett, hogy szemébe szálljon, mert olyanok voltak, mintha köd nehezedett volna rájuk. Aztán megint haragosan fakadt ki:

- Ez a kölyök egészen jól tud lengyelül, de szivesebben beszél angolul. Így is kell, hogy legyen itt. A ki idekerül, az a haza számára elveszett. William, menj, mond meg a nővérednek, hogy vendégeink lesznek vacsorára és éjszakára.

A fiu elsietett. Az öreg ur sokáig szóval maradt és mélyen elmerült gondolataiba. Aztán mintha maga-magához beszélt volna, egyszerre megszólalt:

- Hazaküldjem őket? Az igen sokba kerülne és nem is igen használna. Amijök volt, eladták. Koldusbotot vegyenek kezükbe? A lány pedig szolgáló legyen? A jó isten tudja mi lesz ott a sorsa! Ha már itt vannak, meg kell próbálni valami munkát szerezni nekik, talán elküldeni valamely telepes vidékre. A lány csinos, bizonyára akad majd valakije, a ki segíti megkeresni

neki a mindennapi kenyeret. Ha aztán elfogja őket a honvágy, hazamehetnek és az öreget is magukkal vihetik.

Lőrinczhez fordult és kérdezte:

- Hallottál már valamit az itteni telepeséletből?

- Nem, nagyságos uram.

- Szerencsétlen emberek, hát hogy mertetek így eljönni hazulról. Az isten szerelmére, hiszen így el kell itt pusztulnotok! Csikágóban huszezren vannak honfitársaid, Milwaukeeben nemkülönben, Detroitban és Buffalóban talán még ennél is többen. Mindnyája gyári munkás. A paraszt földművelésre való. Radom vagy Illinois volna jó nektek. Persze, persze ott már bajos lesz földet kapni. Nebras sivatagjain éppen most van alakulóban Uj-Pozen. Ez meg tulságos messzire van és az odautazás fölötte drága. Texassal is ez a baj. Még legjobb volna számotokra Borowina, annál is inkább, mert oda ingyen eljuthatnátok az én révemen. A mit pedig az ingyenjegyen fölül adnék, azzal ott elkezdhetnétek gazdálkodni.

Megint abbahagyta, hogy kis vártatra ujrakezdje.

- Hallgass ide, öreg! El fogsz menni Arkanzasba, ott most létesítenek egy Borowina nevű telepet. Szép, meleg éghajlatu ország ez, még jóformán egészen pusztá, lakatlan. Ott fogsz kapni a kormánytól vagy a vasut-társaságtól százhatvan holdnyi földet erdővel együtt, ingyen, vagy valami kevés foglалó fejében. Megértettél? A mi a gazdálkodáshoz szükséges, azt megkapod tőlem. Adok azonfölül ingyenjegyet a vasutra.

Ez módomban van. A vasut elvisz Little Rock városig. Ott találsz kocsikat, a mikén tovább juthatsz és másokat is, a kik oda tartoznak, a hova te. Egy pár levelet is adok neked az utra. Szívesen segítek rajtatok, hiszen a véreim vagytok. De a lányodat, öreg, jobban sajnálom, mint magadat. Megértetted? Áldassék a jó Isten, hogy összehozott engem veletek!

Aztán Marysiához fordult és szelid, jóságos hangon mondta neki:

- Te pedig, gyermekem, tedd el ezt a kis papírt. Rajta van a czimem. Jól vigyázz rá, hogy el ne veszítsd. És ha, ne adj Isten, megint bajba kerülnék és nem lesz, a ki segít rajtatok, ha magadban állsz ezen a világon, keress vele föl. Szegény gyermek vagy, de látom, hogy jó is vagy. Ha nem lennék akkor már, fiam segítségedre lesz. De el ne veszítsd ám ezt a czimet! Most pedig jertek velem.

Utközben ruhát és fehérneműt vásárolt nekik, aztán elvezette őket a lakására, a hol szíves vendéglátásban volt részük.

Csupa jó ember volt körülük. William és testvére, Jenny, úgy bántak velük, mintha vérbeli rokonaik volnának. William úgy bánt Marysiával, mint valami kisasszonynyal, ladynek szólította, a miért nem kevésbé szégyenkezett a lány.

Estefelé Jennyt fölkeresték barátnői, csupa szép ruhájú uri kisasszonyok. Körülfogták Marysiát, megsajnálták a halványságáért, megcsudálták a szépségét és a szép szőke haját és jót nevettek azon, hogy majdnem a földig hajolt előttük és hogy egyre csókolgatta kezüket.

Az öreg ur pedig egyre a fiatalság közt forgolódott, olykor meg-megcsóválta a fejét és ilyenkor mérgesen mormogott magában valamit. Hol angolul, hol lengyelül beszélt, Marysiával és Lőrinczczel egyre a távol szülőföldről társalgott. Fölidézett régi emlékeket és sokszor elfordult, hogy könnyes szemeit megtörölgesse. Bizonyára megint a szivarfüst szállt a szemébe.

Mikor mindnyájan lepihentek, Marysia nem tudta visszatartani könnyeit. Jenny kisasszony a maga kezével vetett ágyat nekik! Milyen jó emberek közé kerültek! De hát csuda-e? Hiszen az öreg ur is lengyel volt, honfitársuk!

Harmadnap fölültek a vonatra, mely őket Little-Rockba volt viendő. A paraszt száz dollárt szorongatott a zsebében. Rég elfelejtette már a nyomorúságát. Marysia az Isten rendelését látta sorsukban s bizton hitte, hogy áldása nem fogja elhagyni őket és hogy el fogja vezérelni az ő Jaskóját is hozzá, örködni fog rajtuk és egyszer visszakerülnek még Lipincébe.

Városok és farmokat hagytak mögöttük a vasut mentén. Milyen más volt minden errefelé, mint New-Yorkban! Ameddig a szem ellátott, erdők és mezőségek, közben apró házikók, a miket beárnyékolnak lombos fák, zöldelő rétek, ringó kalászföldek - minden olyan volt, akárcsak otthon Pózenben.

A mint az öreg ezt látta, szíve ujjongott örömében és olyan széles jókedve támadt, hogy nem bírt magával. Szeretett volna kikiáltani a vonat ablakából:

- Hát itt vagytok újra szépséges erdőim, zöldelő rétjeim!

A réteken marha- és juhnyájak legeltek és az erdők tisztásain favágók dolgoztak.

A vonat csak robogott tovább, tovább. Minél messzebb jutottak, annál pusztább lett a tájék. Eltűntek lassanként a farmok is és nem láttak egyebet pusztaságnál. A szél füveket ringatott, virágokat imbolygatott, itt-ott mint arany szalag látszott a réteken egy-egy kocsit, melyet valamikor hasított egy arra járó szekér. Magas cserjebokrokat zörögtetett a szél, a bogáncs és ökörfarkkóró szürke fejcskéi bólogtak, mintha köszönteni akarták volna a kocsik ablakából kihajló utasokat. A levegőégben itt-ott egy-egy sas keringett, zsákmányra lesván.

A vonat egyre beljebb hatolt a pusztaságba, mintha egészen addig akarna jutni, a hol a végtelen sivatag egybefolyni látszott a menybolttal. A kocsik ablakából egész csapatjait lehetett látni a nyulaknak és a mezei egereknek. Néha egész agancserdő látszott, a mint egy-egy szarvasfalka futott át a réten. Sehol templomtorony, sehol városnak vagy falunak a nyoma, egy kunyhó nem sok, de az se volt erre. Még a pályaházakban sem, a hova értek, ott sem mutatkozott emberi teremtés.

Az öregnek sehogysem fért a fejébe, hogyan lehetséges, hogy ezek a gyönyörű földek megmiveletlenül maradhatnak.

Igy telt el egy nap és egy éjszaka. Másnap hajnalban erdőségbe jutottak, a hol a fákat emberkar vastagságú kuszó növények fonták át és olyan sűrűséget képeztek, hogy csak fejszével lehetett volna megbontani, akár valami vastag falat.

Különös madarak röpködtek ebben az őserdőben. Sokszor úgy tetszett nekik, hogy a mohával benőtt talajon át lovasok vágatnának, a kiknek az arcuk olyan volt, mint a vörösréz, fejük körül meg tollak libegtek.

Mikor az öreg mindezt a sok különös dolgot látta, az óriási fákat, a sivatag pusztákat, a különös lényeket, a mikről eddig csak mesékből hallott, meg nem tudta állni, hogy meg ne szólítsa a leányt.

- Marysia!

- Nos, apácskám?

- Látod mindezt?

- Igen, apácskám, látom.

- Ugy-e, hogy csudás dolgok?

- Igen, azok.

Hát még mikor egy folyón ment át a vonat, mely háromszor olyan széles volt, mint otthon a legnagyobb. Hallották, mikor azt mondták az emberek, hogy ez a Missisipi-folyam.

Vaksötét éjszaka volt, mikor Little-Rockba értek. Itt kellett kérdezősködniök, hogy jutnak tovább Borowinába.

Hagyjuk őket rövid időre el.

A létért való küzdelmük második stációja is véget ért. A harmadik az erdők világába volt vezetendő, a hol a telepes-élet verejtékes kenyerere várt rájuk.

Meglátjuk nemsokára, kevesebb könyvet, bánatot és szenvedést tartogatott-e számukra?

III. Telepes-élet.

Mi volt az a Borowina? Egy telepnek kiszemelt hely, mely most kezdett népesedni. Valószínűleg arról a hegyről nevezték el, mely ott emelkedett.

Lengyelül irt ujságok, sőt angolok is, melyek New-Yorkban, Csikágóban, Buffalóban, Detroitban, Milwaukeeben, Manitowocban, Denverben és Calumetben, szóval ott, ahol a lengyel szót értették, megjelentek, régóta világgá kürtölték, hogy aki egészséges, gazdag és szerencsés akar lenni, hogy aki daskálkodni akar a földi javakban, az jöjjön el az új paradicsomba, Borowinába. Azt is híresztelték ezek az ujságczikkek, hogy Arkanzas állam, ahova Borowina tartozott, egyelőre még pusztá és lakatlan ugyan, de a világ legszépségesebb éghajlatával dicsekedhetik. Igaz, hogy Memphis városa, mely a legszélső határon épült a Missisipin innen, a sárgaláz valóságos fészke volt; de van-e olyan járvány, mely olyan hatalmas folyamon, mint a Missisipi, át tudna hatolni? Arkanzas felső részeit azért is megkímélte a betegség, mert az azon tájt lakó choctaw-indiánusok könyörület nélkül megskalpozták volna, de meg különben is a láz megijedt a vörösbőrűektől és messze kerüli ezt a tájat.

Ily körülmények közt igaz, hogy a telepeseket kelet felől a láz, nyugatról a vörösbőrűek fenyegették, de a közbeeső teljesen semleges földterületnek olyan jövője van, hogy ezer esztendő múlva Borowinának legalább két millió lakosa lesz és a föld, melynek holdja ma potom fél dollár, akkor legalább is ezer dollárt fog érni négyszögölenként.

Ilyen fényes ígéreteknek és rózsás kilátásoknak bajos ellentállani. Akit a choctaw-indiánusok szomszédsága nyugtalanított, azokat hamarosan fölvilágosították, hogy a harcias törzs különös rokonérzéssel viseltetik a lengyelek iránt, ami a velök való érintkezést felette kellemessé teszi. De meg különben is régi dolog, hogy ahol az erdőket és a sivatagot vasut szeli át, a táviró oszlopokból idővel ugyanis sirkeresztek lesznek az indiánok számára. És minthogy Borowina éppen egy vasutársaság tulajdona, az indiánok elpusztulása csak rövid idő kérdése.

Ezt a földrészt csakugyan egy vasutársaság szerezte meg. Ez biztosította a telepet a világgal való összeköttetésről, ami elvégre a legfőbb dolog a telepbeli termények és telep jövőbeli fejlődése szempontjából. A cikkekből azonban kifejeztették, hogy ez a vasut csak tervben volt meg és hogy a földterület megszerzésére szükséges alapot, melyet a kormány kikötött, a vasutársaság még nem hozta össze. Ezt a feledékenységet azonban meglehetett bocsátani egy ilyen *business*nél.

Azután még az a körülmény is mérlegelendő volt, hogy a borowinai telep ahelyett, hogy a vasuti vonal mentén feküdt volna, a legvadabb pusztaság közepette terült el, melyet csak nagy ügygyel-bajjal lehetett kocsin megközelíteni. Az is igaz, hogy e miatt a feledékenység miatt, egynémely kellemetlenség is származhatott; de ezek mind hamarosan elmulandók valának, amint a vasuti vonal megnyitódik. Tudni kellett volna azt is, hogy az ilyen híreszteléseket az ily fajta telepekről nem szabad készpénznek venni. Mert amint minden dudva buján hajt ki az amerikai talajból, ha mindjárt a növényzet kárára is, oly nehéz kihámozni a hirlapi szópolyvából egy parányi magját az igazságnak.

De ha mind az állításokat amerikai szóval humbugnak tekinti is az ember, még mindig megállt az az igazság, hogy ez a telep egyáltalán nem rosszabb, mint az a száz meg száz más, melynek megalakulását nem kevesebb lármával hirdették. A föltételek ez esetben még elég kedvezőek voltak.

Igy történt, hogy amint az Egyesült-Államokban általán az óceántól kezdve a floridai pálmaterdőkig, az atlanti tenger partjaitól, a kaliforniai szárazföldre más-más nemzetbeli emberek sereglettek össze, most is tömérdek ember jelentkezett, köztük lengyelek is, az új telep lakóiul. Poroszok, sziléziaiak, posenbeliek, galíciaiak és litvánok az augustovói kormányzóságból és pályázók Varsó környékéről, akik Csikágó és Milwaukee gyáraiban vállaltak munkát, de várva-vártak alkalomra, mikor innen megszabadulhatnak és élhetnek ismét paraszti módra. Hogy megszabaduljanak ezektől a füsttől terhelt, korommal átszűrt levegőjű városokból, vissza az ekeszarvához, a zöldelő rétekhez, erdőkhez, melyek Arkanzasban kínálkoztak. Akiknek forró volt Panna Marya éghajlata Texasban, vagy hideg Minnesotaé, nedves Detroité és szűkös az Illinois-beli Radom, amit nyújtott a keserves munka fejében, egyesültek a többiekkel, néhány száz főnyi csapat, többnyire férfiak, de akadt köztük elegendő asszony és gyermek is, akik készülődtek Arkanzasba.

Még az sem riasztotta őket vissza, hogy Arkanzasnak *bloody* (véres) volt a mellékcíme. Ezt pedig azért kapta, mert annak idejében még javában garázdálkodtak erre a vörösbőrű rablók, az outlaw-indiánusok, a büntetés elől megszökött utonálló népség és a squatterek, a kik az erdőket a törvény tilalma ellenére irtották. Kalandorok, rablók, a kik az akasztófa alól menekültek, bőven akadtak itt. A nyugati részek még ma is hirhedtek azokról a borzasztó harcokról, melyek itt folynak a vörösbőrűek és a bölényvadászok közt és a szörnyű lynch-törvény miatt. De ezek ellen nincs orvosság. Az európai oroszlelgyel, ha füttykösét a kezében érzi és azonfelül még egy-két társát maga mellett tudja, nem igen tér ki senki fiának, sőt rá ripakodik:

- Vissza te bitang, hagyj békén, mert mindjárt leütlek a lábadról!

Az is ismeretes dolog, hogy ezek erősen összetartanak és ha valamelyiket bántanák, a szomszédja azonnal ott van, hogy egy fahusánggal kisegitse a bajból.

A legtöbb orosz-lelgyel Little-Rock városában került össze. De innen Clarksvilleig, a legközelebb fekvő telepes központig, a melynek szomszédságában volt létesítendő Borowina, nem volt oly hosszú az út, mint Varsótól Krakóig. És a mi még veszedelmesebb volt, az út odáig pusztán sivatagon, őserdőkön és zsombékokon át vezetett. Voltak, a kik nem győztek várni utitársaikra, és egyedül indultak el. Ezek nyomtalanul eltűntek a föld színéről, míg a nagy karavánok szerencsésen eljutottak idáig és felütötték tanyájukat az erdő közepén.

Megérkezvén, a szegény telepesek látták, hogy elámitották őket. A vadon helyett, melyet maguknak kellett irtaniok, telepeket vártak, földet és erdőséget. E helyett fekete tölgyekre akadtak, borsönyfákra, gyapot-bokrokra, karcsu platánokra és fenyőfákra, a mik sűrűn egymás mellett nőttek be a talajt.

Bizony ez a vadon nem volt tréfa dolog. A talajt sűrűn befutották indák, a fák meg össze voltak egymással gabalyodva mindenféle kuszónövényekkel, a mik mint erős kötelek fonódtak össze és vagy függőhidhoz hasonló alkotmányt képeztek, vagy sűrű fátyolként úgy elfödtek a fák koronáját, hogy alig lehetett rajtuk átlátni. Az erdő belsejében már nem is lehetett látni az eget, és ebben a sűrű félhomályban úgy eltévedhetett az ember, hogy soha nem tudott kikerülni belőle. Némelyik kivándorló, a mint megérkezett, először is fejszéjét vizsgálta, majd keze szorult ököbe, aztán a három-négy ölnyi kerületű fákat járta körül és nem a legkedvesebb gondolatok kóvályogtak agyában. Fa az bőven volt, sőt a fölöslegesnél is több, tüzelésre és tuskóknak. De egy egész erdőt kiirtani, fatörzseket megdönteni, a talajt megtisztítani és csak azután nyulni az ekevasához, ez egy ember számára évszámra való munka volt. És mégis csak rá kellett fanyalodniok. Azért a legtöbben, a mint megérkeztek, fejszékükhöz nyultak, belekoptek tenyerükbe és belé vágta a vasat az első fába, mely útjában volt.

Ettől fogva nap-nap után döngtek a fejszék Arkanzas eme részének erdeiben és közben hangzott az ének:

Jasjenko az erdőbe mén
S szava elhangzik messzire:
„Szerelmem szép Kasienkám
Az erdön vár szerelmesed
Óh jöjj hozzá, óh jöjj ide.”

A folyam partján a karaván sátort ütött egy széles mezőségen, a melynek szélére köröskörül tuskókat vertek, középre szánták idővel a templomot és az iskolát. De még hol van ez idő! Egyelőre csak a szekerek álltak itt, a melyen a telepesek megérkeztek. Ezeket a szekereket háromszögben állították föl, hogy az esetben, ha megtámadják őket, meghúzódhassanak benne, mint valami várban. E szekérvár mögött legeltek az öszvérek és a lovak, ökrök és juhok. Rájuk egy fegyveres szolga vigyázott. Az emberek a kocsikon aludtak, vagy ezek alatt, mások eltorlaszolt portájukon a tűzhely mellett döltek nyugalomra. Az asszonyok és gyermekek egész napon át otthon maradtak, a férfiak munkáját pedig a fejszecsapások jelentették, a miktől az erdő visszhangzott. Éjszakánként az erdő mélyéből vadállatok ordítása hallatszott, jaguárok és farkasok üvöltése. Szürke medvék, melyek kevésbé féltek a tűztől, sokszor egészen a kocsik közelébe lopództak, hogy gyakran hallatszott az éjszaka sötétjében egy-egy puskalövés kíséretében:

- Várj csak, bestia, nem viszed el szárazon.

A Texasból jött emberek ügyes vadászok voltak, a kik könnyen ejtettek vadat övéiknek. Antilopok, szarvasok és bölények kerültek a konyhára. Tavasz időn, mint most is volt, csapattól vándorolnak ezek az állatok észak felé. A többi telepes Little-Rockból és Clarksvilleből hozott magával élelmiszereket, szózott húsféléket és kukoriczalisztet. Sokan juhokat öltek le, a miből bőven volt minden családnak.

Esténként a szekerek mellett nagy máglyát raktak, meggyújtották és a tűz fényénél az ifjuság tánczra perdült. Valamelyik magával hozta a hegedűjét és játszott mindenfélét össze-vissza, a mint eszébe jutott. Ha pedig az erdő zugásától nem hallatszott a hegedűszó, néhányan amerikai módra pléhedényekkel verték ki a taktust.

Különben pedig ez a telepes-élet a fárasztó munka mellett, melyet végeztek, igen zajos és rendetlen volt. A legfőbb dolog volt a fatuskók leverése. Nemsokára már épülő házak gerendái emelkedtek, a háztető azonban egyelőre csak fakéregből, forgácsból és hasonló dolgokból került ki. Mert bár a börszőnyfát könnyen föl lehetett dolgozni, de sokszor tulságos messzire kellett érte menni.

Mások sátrakat vertek maguknak, befőttek vászontakarókkal, a miket a szekerekről téptek. A fiatalabbak, a kiknek nem volt még családjuk és a kik nem igen törődtek azzal, van-e házuk vagy nincs, a kiknek az erdőirtás sem volt valami kellemes multság, ott telepedtek meg, a hol a vadon nem volt olyan sűrű és a tölgyfa és más keményebb törzsű fák nem nőttek olyan sűrűn.

Az egész erdő visszhangzott a lármától. A szegény embereknek annyi dolguk akadt, hogy azt se tudták, melyikbe fogjanak először: czölöpöket verjenek-e le, vagy puskát dobjanak a vállukra és vadászni menjenek?

Eleintén egy megbizottjuk járt a vasutttársaságnál, a ki becsületszóra megvásárolta a földet számukra. Persze sohsem látta ezt a földet, különben egyszerűen maga hódított volna magának területet a sivatagban. Később aztán ez a megbizottjuk a társaság mérnökével együtt eljött ide, hogy a földet fölmérjék és kinek-kinek a maga részét kijelöljék; mikor azonban

látták, hogyan áll a dolog, egy-két napig ott maradtak még, aztán azzal az ürügygyel, hogy mérnöki eszközökre van szükségük, Clarksvillebe mentek, a honnan vissza se tértek többé a telepre.

Lassanként az is kitudódott, hogy a telepesek egyike többet, másika kevesebbet fizetett és a mi a legnagyobb zűrzavart okozta, hogy senki sem tudta, melyik az ő része, mennyi illeti meg az egész területből.

Nem volt a ki parancsoljon nekik, a ki jogaikat megvédte volna, ha ügyes-bajos dolgaik akadtak egymással. Mihez kezdjenek? Kinek dolgozzanak?

A németek megegyeztek volna hamarosan, hogy kikerekítsék azt a területet, melyen együtt legyenek, hogy kivágják a fákat, megtisztítják a földet, leverjék a czölöpöket az építendő házakhoz és körülöttük kimérjék a megfelelő földeket. De mindegyik legelsődben is azt akarta tudni, melyik rész lesz az övé, a hol a maga házikóját fölépítse, a maga részét megmivelje. És azonfölül mindegyik lehetőleg a rétség közepén akart lakni, a hova a vadon legtávolabbra esett és víz a legkönnyebben kéznél volt. Lett ebből czivakodás! De mindez hagyján, még megjárta volna. Egy napon, azonban mintha csak az égből pottyant volna, valami Grünmanski nevű urat hozott oda a szekere.

Ezt az urat bizonyára csak Grünmannak hívták Cincinatiban, de itt Borowinában jónak látta megtoldani két betűvel, a nagyobb tekintély kedvéért és mert az üzleti érdekei úgy kívánták. Szekerének magas vászonteteje volt, a két oldalán pedig hatalmas betűkkel oda volt pingálva: Saloon, Brandy, Wisky, Gin!

Mi módon került ide ez a kocsi, hogy a sivatag kalandorai bántatlanul hagyták és hogy sértetlen tudott maradni a Clarksville és Borowina közt elterülő vadonban és miképpen történt, hogy az indiánok, a kik kisebb csoportokban sűrűn kalandoztak Clarksville körül, Grünmann urat nem skalpozták meg: az örökre az ő titka maradt. Akárhogy is lett légyen, itt volt és még aznap nagyszerű forgalmat ért el a portékájával.

Attól fogva a telepesek még többet kószáltak tétlenül, mint eddigelé. A száz meg százféle aprólékos czivakodáshoz, a mi a terület, a szükségletek, juhok és a tűzhely megkerítése miatt folyt, újabb dolog is járult; mintha a telepesekben az amerikai őserdők iránt kelt vonzalom tört volna ki. Az északi részekből jött népség régi lakóhelyét dicsérte az új telep rovására, a délről idekerültek meg a maguk elhagyott földjét helyezték fölébe. Végre is valóságos veszekedés támadt a szóvitákból, a melyben az egy vidékről valók összetartottak a többiek ellen. A tapasztaltabbak, az idősebbek és a tanultabbak lassan-lassan nagyobb tekintélyre tettek ugyan szert, de igazságot mégse tudtak tenni a pörlekedők között. Csak a veszedelem pillanatában ébredtek tudatára annak, hogy a közös baj ellen ez alig a gyógyító orvosság.

Egyik este egy indiánus csapat a közös falkából juhokat lopott. A parasztok közül néhányan, anélkül hogy meggondolták volna a dolgot, a rablók után iramodtak. A juhokat meg is kerítették a vörösbőrűektől és az egyiket holtra verték közülök. Ezen a napon békés egyetértésben fértek meg egymással. De már másnap hajnalban az erdőirtásnál előlről kezdődött a czivakodás. Este, mikor fölhangzott a hegedűszó, vagy a nótázás, rendszerint elsimult a köztük való harag. A nóták csak összehozták őket megint, a mulatozás lassankint abbamaradt, a parasztok körülülték a hegedűt és a nótaszót melán kísérté az erdő zugása, a tűzhelyeken fölcsapó lángok sistergése, miközben a szikrákat föl-fölkapta egy-egy szélfuvás és belésházta a sötét éjszakába. Busan lehajtott fejjel ültek, lelkük ott szállt valahol a messze tengeren túl. Sokszor egész magasan állt már a hold az égboltján és ők még mindig ott gubbasztottak a hegedűszó mellett.

De ezek a szép esték mind nem tudták elfojtani a gyűlölködést, czivakodást és elkeseredést, mely a telepeseket egymás ellen uszította. Ez a kis emberlakta hely, vadonerdő közepén, szinte elszakítva a többi világtól, tanácstalanul, vezetők nélkül tévelygett és nem tudott segíteni magán.

Ezek között az emberek között találkozunk újra Marysiával és édes apjával.

Arkanzasba megérkezvén, csak olyan sors várt rájuk, mint a többiekre. Eleinte elég jól folyt a dolguk. Az erdő elvégre még sem a new-yorki utca, a hol éhen halhattak volna munka híján. Volt kocsijuk, valami butorféljük, a mit elég drágán szereztek be Clarksvilleben és szer számuk, a mivel megmivelhették a földet. Ott majd elemésztette őket a honvágy, itt a munka egyelőre elfelejtette velük Lipincét.

Az öregnek reggeltől estig erdőt kellett irtania, vagy forgácsot hántott és czölöpöket faragott. Marysia eközben ruhát mosott, vagy a tűzhely körül foglalatzkodott. Bár megizzadhatott a munkában, az erdei levegő és a folytonos mozgás a szabadban, lassanként eltüntették arczáról a betegség nyomait és helyreállították nyomoruság megviselte szervezetét. A forró napsugarak csakhamar megbarnították arczát és bágyadt haloványságát sárgásbarna szín váltotta föl.

A San Antoniobeli és egyéb, a tengerentúlra jött fiatalság, mely minden kicsiségért ököltre ment egymással, abban az egy véleményben hamarosan egyetértett, hogy Marysia szemei oly barátságosan mosolyogtak szőke hajfürtei alól, mint buzavirág a rozs közül és hogy a legkedvesebb teremtés, a kit az isten valaha teremtett.

Marysia kedves volta az öreg Toporeknek kapóra jött. Kikereste az erdőrészből azt, melyen legkevesebb irtvány volt és senki sem szólta meg érte, mert hisz Marysia apját nem volt szabad megbántani. A fiatalok közül nem egy sokszor segített is neki a munkájában. A ravasz paraszt jól tudta, miért jár ki neki ez a megtiszteltetés és gyakran mondogatta:

- Olyan az a lány, mint a lilium. Bizony megérdemelné, hogy olyan sora legyen, mint egy királynénak. Én annak adom, a ki nekem tetszik. Nem a legelsőnek a ki érte jön. Mert olyan asszony lesz abból, a kinek nem igen akad párja széles e világon. A ki legjobban a kezemre jár és leginkább segítségemre van, azé lesz bizony, nem valami jöttmenté.

A ki tehát segített neki, abban a hiszemben tette, hogy maga magáért dolgozik. Így az öregnek jobb dolga lett volna, mint akárki másnak a telepések közül, csak egyáltalán lett volna jövője az egész településnek. De hát napról-napra kevésbbé biztató volt ennek a reménysége.

Két hét telt már el. Köröskörül széles tisztás keletkezett, a talajon sűrűn emelkedtek czölöpök és egyik-másik háznak már egyéb faalkotmánya készen volt. De mi volt mindez ahhoz a munkához, mely még a telepésekre várt! A hatalmas fák csak lassan-lassan engedtek a fejsze-csapásoknak. A ki beljebb merészkedett a vadonba, mindenféle különös hírrel tért vissza: hogy az erdőnek nincs se vége, se hossza; hogy rettenetes mocsarak és ingoványok vannak benne és azokban mindenféle szörnyeteg állat. Mint a kísértetek úgy illannak furcsábbnál furcsább alaku teremtmények a bokrok sűrűjében, egyik-másik úgy sziszeg, mint a kigyó. Aztán mintha hangok hallatszottak volna a sűrűségből: Ne jöjj ide! És az ember ruhájába valami csudálatos növényzet csimpaszkodik, hogy alig tud belőle az ember kikeczmeregni.

Egy csikágói suhancz azt beszélte, hogy ő a tulajdon szemeivel látta az ördögöt, a mikor bozontos fejét fölütötte az ingoványból és oly hatalmas párát fújt az orrikaiból, hogy majdnem idáig kergette a szele. A texasiak megmagyarázták neki, hogy az az ördög nem lesz egyéb vad bivalynál, de a suhancz váltig erősítgette, hogy biz az egy ördög volt. A bajokhoz úgy szegődött társul a félelem.

Pár nap múlva azt beszélték, hogy két bátrabb ember az erdőre ment és többé vissza sem tért. A nagy munka némelyeknek megártott és a derekukat fájditották, többeken meg a láz vett erőt.

A földterületekért folyt czivakodások olyan elkeseredettekké váltak, hogy sokszor véresre verték egymást az emberek. A ki a marháját nem jelölte meg, attól elpörölték, hogy nem az övé.

A telepesek között lassanként egészen megszakadt az egyetértés. A szekereket a tisztás szélére tolták ki, meglehetősen messzire egymástól. A házi állatokat nem volt a ki őrizze. Lépten-nyomon hiányzott a juhokból és a szarvasmarhákból. És közben egyre jobban megbizonyosodott, hogy mielőtt az időjárás fordul és a buzaszem kihajt a földből, nemcsak mulatozásra nem lesz kedvük, hanem betevő falat híjján, éhhalál vár rájuk.

A kétségbeesés kezdett erőt venni az életkedven. A fejszezsapások zaja egyre ritkább lett. Türelmük fogytán, a jövődőtől való félelem elfogta a szíveket. Nem volt itt senki, aki ne dolgozott volna kész örömmel, ha valaki elébe áll és ezt mondja vala neki:

- Ime ez a te részed, mátol fogva te vagy az ur ezen a portán.

De senki sem tudta miért dolgozik, hol lesz az ő része. A csaló ügynökökre egyre jobban halmozódott a panasz. Az emberek azt beszélték, hogy csak azért hozták őket ide a vadonba, hogy itt elpusztuljanak.

A kinek csak pár garasa volt még, kocsijára ült és visszatért Clarksvillebe. A legtöbbnek azonban egy fillére sem volt már, azok mit tevék lehettek? Ezek a szegény emberek kétségbeesetten jajgattak és féltek a közelgő pusztulástól.

Végtére elnémult az utolsó fejszezsapás is. Az erdő zugásába nem vegyült idegen hang, az embereket az ájulás környékezte.

Egy este az öreg Toporek odaállt leánya elé.

- Elpusztulunk Marysia - szólt - mi is, mint a többiek.

- Az isten rendelése ellen mit tehetünk? De ő könyörületes és nem fog rólunk megfélekezni most sem.

És ezt mondván, fölemelte buzavirágkék szemeit a csillagok felé és amint megragyogott bennök a tüzhely lobogó lángja, olyan volt a leány, mint valami szentkép. A csikágói fiatalok és a texasi vadászok pedig lelkesülten fakadtak ki:

- Mi sem hagyunk el téged, Marysia, reménységünk szépséges hajnalcsillaga!

Ő pedig így gondolkodott:

- Az egyetlen a kit én követnék akár a világ végére is, az az én Jaskóm, a ki otthon van Lipincében. És ő megígérte, hogy utánam jó a tengeren tulra, mint a darumadár a párja után a levegőégben, a kácsér a vízben, mint az aranygyűrűcske, mely a sima országuton megindul és meg sem áll, míg meg nem állítják. Csak ő nem jó, csak ő, hozzám.

Marysia sem titkolta, hogy nagyon rossz soruk van itt. De a jó isten annyi bajból, annyi veszedelemből vezérelte őket ki, hogy szívecskéjét eltöltötte a megmenekülés hite. Aztán eszébe jutott, hogy az öreg ur ott New-Yorkban, a kinek a segítségével megmenekültek az éhhaláltól és idejöttek, odaadta névjegyét és megígérte, hogy segítségükre lesz, valamikor bajban lesznek és hozzáfordulnak.

Minden nap megnövesztette a telepesek nélkülözését. Egyre megapadt a számuk és senki sem tudta, mi lett a másikból. Az erdő meg oly gúnyosan zúgott tovább.

Az öreg Toporeket beteggé tette a nélkülözés. Egy pár napig megpróbálta ugyan, hogy fönnymarad, a harmadikon azonban nem bírta tovább, le kellett feküdnie.

Marysia az erdőre futott, mohát szedett, párnát készített belőle, ráfektette édes apját és orvosságot készített neki pálinkából.

- Marysia, nyögte a beteg, érzem, nemsokára eljön értem a vén kaszás, te magadra maradsz a világon, árvább az árvánál. A jó isten keservesen megbűnhödtet vétkeimért és azért, hogy tégedet magammal vittelek a pusztulásba. Óh fájdalmas lesz nékem meghalni!

- Apácska, mondta könnyezve a leány, engem a jó isten még jobban büntetett volna, ha nem tartottam volna veled.

- Ha még nem maradnál egyedül, ha áldásom adhatnám frigyedre, könnyebben hagynám itt ezt a világot. Marysia menj feleségül a fekete Orlikhoz. Ez olyan derék legény és sohasem fog elhagyni téged.

Alig hallotta ezt a fekete Orlik, egyike a texasi vadászoknak, térdre bocsátkozott az öreg mellé és kérlelte:

- Igen atyám, add reánk áldásodat. Én ösmerem az erdőt és nem hagyom magára a leányodat.

A leányra tekintett sólyom szemeivel. De ez az öreg lábaira hajolt és szólt:

- Ne kényszeríts apácska, a kinek én a szívemet odaigértem azé leszek, vagy senkié.

- A kinek te a szivedet odaigérted, azé nem leszek, azt leütöm. Az enyém leszel, vagy senkié! kiáltott a legény. Itt el kell pusztulnod, mint a többieknek, csak én menthetlek meg.

És a fekete Orliknak igaza volt. Két hét múlva alig volt a telepen valami. Minden fogytán volt. Már az igavonáshoz szükséges barmokat is leöldösték. A láz egyre többeket ragadott el, az emberek átkozták a vadont és hangosan jajveszékelve kérték az Ég segítségét.

Egyik vasárnap mindnyájan letérdeltek a fűre, férfiak és asszonyok, öregek és gyermekek imádkoztak.

- Hatalmas Isten, mindenható Atyánk, könyörülj meg rajtunk!

Az erdő nem zugott már. Mélységes csönd volt. Egyszerre szélroham zugatta meg a fák lombjait, mintha a rengeteg felelt volna a könyörgésre:

- Itt én vagyok a mindenható, az ur, a könyörület rajtam mulik.

A fekete Orlik, a ki jól ismerte az erdő titkait, ráfüggesztette fekete szemeinek mélységes tekintetét, valamit észrevett ebben a zugásban és hangosan fölkiáltott:

- Halló, még megbirkózunk veled!

Az emberek arra néztek és új bátorság szállta meg lelküket. Mind, a ki ismerte Orlikot Texasból, erősen bizott benne. Híres vadász volt. A vadonban nőtt föl, oly erőssé, mint a tölgy és megbirkózott a legerősebb medvével is. San-Antonioból, a hol azelőtt lakott, sokszor ment a sivatagba, vállán fegyverével és csak hónapok múltán jött vissza, frissebben, edzetten. Azt beszéltek róla, hogy egészen Mexikó határáig eljutott. Magával hozott mindenféle bőrt és nem egyszer indiánus-skalpot is. Itt, Borowinában nem törődött Orlik semmivel. Nem is volt miért; mert az erdő mindent adott: ételt, italt, ruházatot. És míg a többiek fejüket vesztve, futkostak ide-oda és megszökdöstek, ő vette kezébe a telepések sorsát és vezette őket az ő texasi földieit, mint az első vadlud a levegőégben a költöző csapatot.

Mikor az imádság után az erdő felé tekintett, mindenki azt hitte, hogy kitalálta valami módját a segítségnek. Közben leszállt a nap. Csak fönn a fák koronáin ragyogott még egy bucsuzó sugár; aztán az is eltűnt. A szél dél felé terelte a felhőket, a mint alkonyodni kezdett.

Orlik fogta puskáját és az erdőnek tartott.

Már éjszakába fordult az est, mikor egyszerre csak látták, hogy az erdő sötétjéből valami fény lobban föl, előbb mint valami aranycsillag sugárzása, mint a hajnali pir, vagy a hajnali ködből előbukkanó nap. Félelmes sietséggel nagyobbodott a fény és köröskörül vérvörösre festette az égboltot.

- Az erdő ég! Az erdő ég! - kiáltották a megrémült emberek.

Mindenfelől hangos kiáltozással, rikoltozással, szárnycsattogással sűrű csapatokban az erdő madarai keringtek a levegőben. A telepen bőgtek a szarvasmarhák, üvöltöttek a kutya és az emberek kétségbeesve szaladgáltak ide-oda és nem tudták, vajon nem-e terjednek el idáig a lángok? De az erős déli szél ellenkező irányba terelte az erdőéget.

A távolban csakhamar föllobogott másodszor is, harmadszor is a kigyuló fény. A lángok összeölelkeztek és mint a hömpölygő vizár terjedtek, beléaptak a száraz indákba és sisteregtek, a mint körülnyaldosták a zöld lombokat. A szél letépte az izzó leveleket, fölkapta őket a levegőbe és azok szálltak messze, mind messzebb, mint valami tüzes madarak.

Mintha ágyuk dörögtek volna, a mint egy-egy óriási, a lángoktól megemésztett fa ledőlt.

Mint tüzes kigyók terjedtek szét a lángnyelvek a talaj növényzetén. A levegő tele volt a tűz ropogásával, sisteregésével, recsegésével és ezek a hangok egybevegyültek a madarak krákogásával és a vadállatok orditozásával. Égbetörő fák törzsei hajlongtak ide-oda, mint lángoszlopok és az égő indák mint ördögkarok fonták át ez oszlopokat és vitték a szikrákat egyik fától a másikig. Az égbolt egyre vörösebb lett, mintha kigyult volna a menyboltozat is. Az egész erdőre nappali fény ragyogott. Lent és fönt összeolvadtak a lángok, mint valami tüz-tengerbe, az erdőn forró fuvallat szállt végig, mintha a pokolból jönne vagy a haragvó Istenből.

Füst és szikraeső tették fojtottá a levegőt. Az emberek, bár látták, hogy veszedelem nem fenyegeti őket, sikoltottak, kiabáltak, mikor egyszerre a tűz irányából, a hol szikraeső szállt a légbe és fényoszlopok meredeztek, megjelent a fekete Orlik alakja. Arcza egy korom és rettenetesen összeégett. A mint körülvették, rátámaszkodott puskájára és odakiáltotta az embereknek:

- Nem kell, hogy irtsátok már az erdőt, fölgyujtottam. Holnap annyi földetek lesz, a mennyit csak akartok!

Aztán Marysiához lépett és sugva mondta neki:

- Most az enyémnek kell lenned, meggyujtottam érted az erdőt. Ki hatalmasabb itt nálamnál?

A leány egész testében remegett, oly borzalmas volt, a mint a lángok fénye visszatükröződött fekete szemében. Hazulról való eljövele óta most először adott hálát az Istennek, hogy Jaskó Lipincében maradt.

A tűz még egy darabig dühöngött, aztán egyre távolabb és távolabb látszott.

Másnap borult volt az ég. Esőre volt kilátás. Néhányan elmentek megnézni a tüzet, de a hőségtől nem tudtak közelébe jutni.

Harmadnap oly sűrű köd ereszkedett, hogy az emberek három lépésről nem ismerték meg egymást.

Estefelé megnyíltak az ég csatornái, valószínűleg a tűz miatt, mely megrendítette a levegőt és összetereelte a felhőket. Különbözik sem ritkák tavaszidőn a Missisipi mellékén és az Arkanzas torkolatánál az ilyen esőzések. Nagyban hozzájárulnak ehhez a mocsarak, apró tavak és folyók kigőzölgései, a melyek nagy számmal vannak erre és tavasszal megdagadnak a hegyek lejtőjén olvadó hóval.

Az egész telep egy nagy tóvá változott át. A napokig locs-pocsban való járkálás beteggé tette az embereket. Sokan megint fölkerelkedtek és Clarksvillebe készülődtek. Azonban csakhamar visszajöttek azzal a hírrel, hogy a folyó úgy megdagadt, hogy lehetetlen átkelni rajta.

Marysia és édes apja, nem szenvedtek annyit, mint a többiek. Az Orlik hatalmas keze örködtött rajtuk. Majdnem minden napra került tőle valami vad, a melyet ő ejtett. Elhozta a maga sátorát, hogy Marysia és az öreg az eső ellen védve legyenek. El kellett, hogy fogadják a segítségét, mert szívesen tette, a mit tett, tisztán arra való kilátással, hogy Marysia kezét megkapja.

- Hát nincs több leány a világon, könyörgött a szegény teremtés, menj Orlik, keress magadnak mást, hiszen én is mást szeretek.

- Ha összejárnám az egész világot, akkor sem akadnék olyanra, a mint te vagy, mondta hévvel a legény. Csak téged kívánlak én és az enyémnek kell lenned bármi áron is. Mit tevő leszel, ha az öreg elpatkol? Az enyém lész, vagy a magad jószántodból, vagy erővel veszek el, mint a farkas a bárányt, elviszlek magammal az erdőbe. Nem foglak fölfalni, nem, én egyetlen gyönyörűségem. Ki vehetne téged tőlem el? Kitől féltenelek? Óh csak jönne az a te Jaskód, majd elbánnék vele.

Az öreget illetőleg Orliknak csakugyan igaza volt. Egyre jobban erőt vett rajt a betegség, sokszor lázas volt és ilyenkor rendszerint a bűneit emlegette, Lipincét és hogy a jó isten nem engedi meg neki, hogy viszontlássza drága szülőföldjét.

Marysia keserves könnyeket hullatott a beteg mellett. Mi lesz vele? A mit Orlik megígért, hogy ha megigéri, hogy mátkája lesz, hazamegy vele akár Lipinczébe is, inkább bánatot okozott neki, mint örömet. Hogy térhetne vissza Lipinczébe, a hol az ő Jaskója van és nem is magába, egy idegennel! Nem, inkább itt haljon meg az első fának árnyékában. Ugy is ez lesz az ő sorsa, sóhajtott magába.

A telepeseket újabb veszedelem fenyegette. Az eső nem akart elállni és egy este, mikor Orlik az erdőn járt, egyszerre csak jajveszéklés töltötte be a levegőt:

- A vizár jön, előnt bennünket!

A mint az emberek kidörgölték szemükből az álmot, a sötét éjszakában messze, a merre a szem látott, nem láttak egyebet csillogó felületnél, melyet az eső csapkodott és a szél himbált. Az éjszaka derengése aczélszürkén csillogott a fodrosodó, ringó vizekről. A tisztás széléről, a hol fatörzsek nyultak ki és a leégett erdő felől hallani lehetett a torlódó hullámok közeledését.

Az egész telep egy jajkiáltássá olvadt össze. Az asszonyok és gyermekek a szekerekre menekültek. A férfiak, oly gyorsan, a hogy tőlük telt, a rét nyugati részébe futottak, a hol még volt egynehány fa és azokra másztak föl. A víz még csak a térdeig ért az embernek, de egyre emelkedett. Az erdő felől jövő zugás összevegyült az emberek kiáltásaival, a kik jajveszékeltek és nevükön szólítva egymást, kiabáltak az éjszakában.

A házi állatok is futkostak egyik helyről a másikra, a hol sekélyebb volt a víz. Az áradat egyre nőtt: A víz színén juhok uszkáltak fájdalmas bégetéssel, mintha csak segítségért könyörögtek volna, míg lassan lassan elsodorták a hullámok őket a fák irányában.

Mintha csak hordókból öntötték volna, úgy szakadt az eső. A rettegés percről-percra nagyobb lett. A távoli moraj dübörgéssé fokozódott, a mint a hullámok egymásra tolultak. A szekerek kezdtek kimozdulni helyökből. Most már tisztán látszott, hogy ez nem felhőszakadás, hanem hogy az Arkanzas és minden mellékfolyója kiáradt medréből és a hatalmas áradat fákat tépett ki gyökerestől és egész erdősegeket dult föl. A fékevesztett elem nyomán borzadás, sötétség és halál terjedt mindenfelé.

A hullámok most magukkal ragadtak néhány szekeret. Az asszonyok velőtrázó sikoltásaira egynéhány férfi sietett segítségükre, de az ár elragadta a segítségre sietőket, egy darabig még látszott, hogy küzködnek a hullámokkal, aztán elmerültek a tajtékzó hullámsirban. A nehezebb szekerek még birták, ezeken a vászontakarókra menekültek.

És az eső csak ömlött alá. A sötétség egyre sűrűbb lett. A víz tetején egy-egy gerenda uszott, rajta néhány ember kuporgott, így vélvén megmenekülni az árvíz-haláltól. Majd állatokat sodort magával az áradat, másutt egy-egy kar emelkedett ki a vízből, egy-egy emberi test bukkant föl, hogy újra eltűnjék mindenkorra, örökre...

Aztán jött még egy hatalmas vizár. A Jézus! Mária! kiáltások mind ritkábbak lettek, az állatok ordítása is megszűnt és a szekereknek is nyomuk veszett. Az egész erdő egy hömpölygő vizmög volt.

Mi történt ezalatt az öreggel és Marysiával? A sátor, melyet Orliktól kaptak, egyszerre megmentette őket. Fatalapzaton állt, az fölemelkedett a vízben és tovább uszott a szinten. A hullámozás ide-oda dobta, olykor meg-megakadt egy-egy fatörzsön, de csakhamar künn volt a sima vízfölületen és eltűnt a sötétségben.

Marysia atyja mellett térdelt, az ég felé emelte karjait és segítségért imádkozott. Könyörgésére az esőcseppek csapódása volt a felelet a viharkorbácsolta hullámokon.

Egyszerre csak elszakadt a sátor. Alapzata is minden perczen szétomlással fenyegetett, mert körötte hatalmas fatörzsek uszkáltak és ha hozzájuk ütődik vala, okvetlen elmerül.

Végre belekeveredett egy fának a tetejébe, a mely a vízből kimeredt. Ezen a tetőn egy emberi alak huzódott meg. Csakhamar hallották a hangját is.

- Vigyázzatok ledobom a puskát! Menjetek a másik sarkába, hogy föl ne düljön, ha az egyikre ugrom.

Alig tettek úgy a mint a hang diktálta, mikor az ágról egy ember ugrott le.

Orlik volt.

- Marysia, kiáltotta, úgy-e megmondtam, nem hagylak el! Istenemre megmentelek benneteket ebből a veszedelemből.

Egy szekerczével, melyet magával hordott, leütött a fáról egy hatalmas ágat, egy pillanat alatt evezővé alakította át, hatalmasat lökött az alkotmányon és elkezdett evezni.

A mint belekerültek a forgatagba, vizi alkalmatosságuk villámgyorsan siklott tova. Hova, maguk sem tudták.

Olykor utjukba került egy-egy fatörzs, vagy más akadály. Orlik ügyesen félrelökte és a kis alkalmatosságot a még álló fák közt ügyesen vezette. Hatalmas erejét csak fokozta a veszedelmes helyzet. Éles tekintete a sötétség ellenére észrevett minden akadályt.

Igy teltek az órák egyik a másik után. Mást már régen kifárasztott volna ez a rettentő küzdelem. Rajta alig látszott nyoma a fáradságnak.

Csak reggel felé értek ki az erdőből. A látóhatáron nem látszott már egyetlen fa sem. Mint a hömpölygő tengerár, olyan volt a vitztükör. Különös kanyarulatokban sodródott a piszkos hullám hangos morajlással a sivatag lapálya felé. Nappalodni kezdett.

Orlik, mikor nem látott már egyetlen fatörzset sem a közelben, letette az evezőt és Marysiához fordult:

- Most az enyém vagy, mert a haláltól váltottalak meg.

Hajadonfővel volt, arcza csupa víz, a hullámokkal való küzködéstől kipirult és oly büszkén tekintett a lányra, hogy ez nem mert ellentmondani neki.

- Marysia, folytatta szerelmesen, édes Marysiám!

- Hova érünk, kérdezte a lány, hogy másra terelje a beszélgetést.

- Mit törődöm hova jutunk, ha téged, édes, mellettem tudlak?

- Akkor evez csak tovább, míg megmenekülhetünk a haláltól.

És Orlik tovább evezett.

Az öreg állapota egyre rosszabbodott. Majd láz gyötörte, majd hideg verejték gyöngyözött homlokán. De ereje egyre fogyott. Öreg, törődött teste nem birt meg ennyi szenvedést. Közledett a vég, és vele szenvedéseinek enyhülése, lelkének megnyugvása.

Dél felé fölébredt és susogva mondta:

- Marysia érzem, nem élem tul a mai napot. Szegény gyermekem! Miért nem is maradtam Lipincében? De az Ur megkönyörül mindeneken, eleget szenvedtem, föl fog oldani bűneimtől. Temessetek el a földre. Téged majd elkísér Orlik New-Yorkba, az öreg urhoz. Ő meg fog könyörölni rajtad és ad majd utiköltséget, hogy visszatérhess Lipincébe. Én már nem jutok oda. Mindenható Isten, engedd, hogy legalább a lelkem oda szállhasson, mint a szálló madár, hogy egyszer, még csak egyszer viszontláthassa az én drága hazámat.

A láz újra elfogta. Bágyadtan susogta:

- Óh szűz anya a te oltalmadba ajánlom magamat!

Aztán fölkiáltott:

- Ne dobjatok a vízbe, nem vagyok kutyakölyök!

Most úgy látszik arról az éjszakáról képzelődött, mikor végső szükségben Marysiát a tengerbe akarta fojtani:

- Bocsáss meg drága gyermekem, bocsáss meg!

A szegény gyermek meg ráborul és hangosan zokog.

Orlik csak tovább evez. Ő sem tudja visszatartani könnyeit.

Alkonyattájt kitisztult az ég. A nap nyugat felé előtör a felhők mögül és sugarai elöntik az egész tájat.

Az öreg utolsó perczeit éli. Isten könyörületes hozzá és csendes halált küld reá. Eleinte egyre panaszkodott.

- Óh, jaj nekem, a miért otthagytam Lipincét.

Most azonban lázálmában visszakerült a kis faluba, Marysiával együtt. Eladta a teleprészét, a new-yorki jótevőjük is segített rajtuk és hazamehetnek. A hajó újra átviszi őket az Oceánon. Éjjel-nappal utaznak és a matrózok megint énekelnek, mint akkor, mikor idejöttek. Meg-

érkeznek Hamburgba, a honnan elindultak. Aztán vonatra ülnek és ugyanazokon a városokon keresztülmennek, mint jövet. Mindenfelől német szót hall. A vonat egyre zug, zakatol előre, érzi már a szülőföld levegőjét. Micsoda érzés tölti be szívét! Milyen más itt a világ! Mi ez itt? A határ? Mint valami pőröly, úgy ver szíve. Előre, csak előre! Istenem, édes jó Istenem! Hisz itthon van már! Itt terülnek el előtte a zöld mezők, a rétek, szántóföldek, a körtefák árnyékában apró házikók és középtűt a templom! Lengyel paraszt megy az eke után, mind a két kezével integet ki a vonat ablakából:

- Isten hozott, földi!

Szeretne kiáltani neki, de nem tud. És közelednek egyre az ismerősebb vidékek. Mi az ott? Przyremble városa, mindjárt mellette Lipince. Gyalog készül utra Marysiával és mind a ketten sirnak örömben. Tavasz van, a rozs virágzik, a bogarak zümmögnek a levegőben, a harangok vasárnapi misére szólítják a hiveket. Jézusom, mivel érdemelte meg a bűnös ezt a nagy kegyelmet? Még csak az a domb, aztán jó az Üdvözítő keresztje, a határkő és végre Lipince földjét érintik lábaik! Most már nem mennek: repülnek, a szívük szárnyán. Hangos kiáltással borul a paraszt a földre, csókjaival árasztja el a fekete rögöt, oda kuszik a kereszt-hez, átkarolja: otthon van, Lipincében van!

Igen, megérkezett. Hülfő teste mozdulatlanul lebeg a víz fölött. De a lelke odaszállt, a hol a nyugalom, a boldogság várja. Hiába jajgat Marysia:

- Apácska, édes jó apácskám!

Szegény gyermek, a számodra meghalt örökre. Ő boldog, mert lelke hazatért Lipincébe.

Éj borult a vízre. Orlik karja zsibbadni kezdett. Az éhség kicsavarta kezéből az evezőt. Marysia ott térdelt apja holttesténél és csak imájának egy-egy töredezett szavát lehetett hallani. Köröskörül az egész látóhatáron víz, semmi más, csak víz.

Ugy látszik forgatagba jutottak, mert az alkalmatosság egyszerre gyorsabban ment előre. Lehetetlen volt elterelni az utról. Egy-egy örvény megforgatta, majd ismét tovább sodorta az ár.

Orlik érezte, hogy ereje elhagyja, mikor egyszerre csak fölugrott.

- Krisztus sebeire mondom, ott világosságot látok.

Marysia a mondott irányba nézett. Valóban a távolban valami láng lobogott, mely hosszú vonalon tükröződött a vízben.

- Ez clarksvillei hajó, mondta hévvel Orlik. A yankeek a mi megmentésünkre küldték. Csak észrevenne bennünket! Marysia, megmentelek!

És ujra evezni kezdett. A szerelem új erőt öntött elernyedtt izmaiba. A lángocska egyre nagyobb lett, és a mint közelebb jutottak, világosan láthatták egy vízi jármű körvonalai. Még meglehetősen messze volt, de egyre közeledett.

Kis vártatva észrevette Orlik, hogy a hajó nem feljűk tart. A széles vízfelületen a hajóval éppen ellenkező irányu forgatagba jutottak.

Egyszerre eltűrt az evező Orlik kezében. Honnan szerezzen másikat? Az áradat vitte őket és a fény egyre távolabb-távolabb látszott.

Negyedóra mulva szerencsére egy fa került utjukba, mely egyedül állhatott a sivatagban. Az alkalmatosság megállt az ágak között.

- Kilövöm a puskámat, mondta Orlik. A lövésre figyelmessé lesznek és észreveszik a puska-por föllobbanását.

Felhuzta a kakast, de a csattanás csak tompa visszhangot adott. A puskaapor megnedvesedett.

Orlik végig terült az alkalmatosságon. Most már nem tudott tanácsot adni magának. Jó darab ideig feküdt mozdulatlan. Aztán fölkelt és megszólította a leányt.

- Marysia, minden más leányt rég elvittem volna magammal az erdőbe, akár volt rá kedve, akár nem. Így akartam tenni veled is, de nem mertem. Sokkal jobban szerettelek. Egyedül bolyongtam a világon; féltek tőlem, akárcsak a farkastól. Én nem féltem senkitől, csak mikor téged láttalak Marysia, remegtem. Nem, nem akartalak erőltetni. Inkább meghaltam volna. Meg akarlak menteni, vagy elpusztulok. És ha ez lesz a sorsom, szánj meg legalább igaz szívvvel és mondj egy imádságot értem. Mi volt a vétkem? Mit tettem neked rosszat? Marysia, isten veled, egyetlen szerelmem, napom, ég veled.

És még mielőtt csak sejtette is volna, mi a szándéka, a hullámok közé vetette magát.

Az est szürkületében még látta egy darabig a vízből kiemelkedő fejét, karjait, amint hatalmas ívekben szelték a hullámokat, mert kitünően tudott úszni. De csakhamar eltűnt szemei elől.

A felé a hajó felé uszott, hogy segítséget hozzon számára. De az áradat sokszor megakasztotta az előbbre jutásban és sokszor mintha valami huzta volna lefelé a mélységbe. Kiragadta magát és újra tovább uszott. Ha ki tudott volna jutni a forgatagból, a sima víztükörre, bizonyára elérte volna a célját. De emberfölötti munkája ellenére is csak lassan juthatott előre. A piszkos víz gyakran verődött szemeibe; megrázkódott, körülnézett, merre van a fény, mely a hajóról pislákol.

A hullámok mind erősebben ragadták magukkal. Mind nehezebben tudott lélekzetet venni és lábai, érezte, megmerevednek. Most azt hitte nem érkezik céljához. A másik pillanatban mintha hangot hallott volna az éjszakába: Ments meg! Ilyenkor kétségbeesett erőlködéssel szelte a hullámokat. Arcza fölpuffadt, ajka köpködté a vizet, szemei kidülledtek. Ha visszafordul vala, elérhetné még az alkalmatosságot. De erre nem is gondolt. A fény egyre közelebb jutott hozzá, mert a hajó is abba a forgatagba került, melylyel ő uszott és valójában egymásnak tartottak.

Most érezte, hogy lábai egészen megmerevednek. Még egy pár kinos erőlködés, már látta a hajót egész közel. Összeszedte minden erejét és kiáltott:

- Segítség, mentsetek meg!

De a hullámozás elnyelte hangját és a víz torkára tolult. Alámerült, egy hullám még fölvetette, látszott, a mint erőlködik a hajó felé. Hallja az evezők csapkodását és hogy a hajó hasítja a hullámokat. Még egyszer megpróbálja, hogy segítségért kiáltson. Ugy látszik meg is hallották, mert mintha gyorsabban csapkodnának az evezők. De egy hatalmas hullám csap el fölötte, még látszik valami feketeség a víz színén, aztán egy kinyuló kar, végül az is eltűnik.

Marysia eközben egyedül virrasztott apja holtteste mellett. Mint az örült tekintett a közelgő fény felé. Már megismerte a hajót és az evezőket, melyek a lángok fényében mint valami óriási sárkány lábai tűntek föl.

- Heda, Smith! kiáltotta egy hang angolul. Fölakasztatom magam, ha nem segítségkiáltást hallottam. Csönd! mintha megint hallatszanék.

Nemsokára erős karok vitték Marysiát a hajóra. De Orlik nem volt azon.

Két hónap múlva elhagyta Marysia a little-rocki kórházat. Kezébe adtak pénzt is, a mit jószívű emberek adtak össze, hogy elmehessen New-Yorkba.

A pénzből azonban nem futotta odáig az utiköltség. Jó darab utat gyalog kellett volna megtennie. Valamicskét tudott már angolul is, megkérte a kormányost, vinné el ingyen odáig.

Sokan megsajnálják ezt a szegény, beteges teremtet, a kinek szép nagy kék szemei beszéltek arról a végtelen szenvedésről, mely megpróbálta eddig. Oly szánandó volt ez a szegény leány, árnya szinte önmagának!

Mit kezdjen azonban ez a mezei virág az amerikai élet forgatagában, ebben a rengeteg *business*ben? Ki segítse ki tanácscsal? Nem fogja-e az első szekér elgázolni és szétmorzsolni törékeny testét, mint minden virágot, mely utjába kerül!

Lesoványodott, betegség megviselte keze végre ott remegett New-Yorkban a Water-Street egyik házának kilincsén. Itt, mondták, lakik az az ur, a ki megígérte, hogy segíteni fogja, az a derék öreg ur, a ki odavaló, a honnan ők jöttek.

Idegen ember került eléje.

- Itthon van Zlotopolski ur?

- Ki az?

- Az öreg ur, itt van a kártyája.

- Hja, az már régen meghalt.

- Meghalt? Hát a fia, a William urfi?

- Az meg elutazott.

- És Jenny kisasszony?

- Az is elutazott.

A kaput becsapták előtte. Leült a küszöbre és végigsimogatta halántékát. Megint itt volt New-Yorkban, de most egészen egyedül, segítség, támasz és pénz nélkül. Így rendelte a jó isten!

Itt maradjon? A világért sem. Elmegy a tengerpartra, fölkeres egy német hajót, megkéri a kapitányt vigye magával. És ha megkönyörül rajta és fölveszi a hajóra, majd csak akadnak jószívü emberek, a kiktől jut egy pár garas, a mivel kihuzza, mig eljut Lipincéig. Ott várja már őt az ő Jaskója, a ki egyedül maradt meg neki e világon. És ha ő is elfordul tőle, ha elfelejtette és eltaszítja magától, legalább közelében fog meghalni!

Elment a kikötőhöz és a német hajó kapitányának a lába elé vetette magát. Óh szívesen elvitte volna magával, csak volna olyan csinos, mint hajdanában, betegsége előtt. Hiszen most is szívesen megtenné, de a törvény tiltja és baja származhatnék belőle. Hagyja hát békében és ne zaklassa tovább a könyörgésével.

Szomoruan ment a hid felé, hogy ott lepihenjen, ott, a hol apjával együtt már aludtak egyszer azon az emlékezetes éjszakán, mikor a vízbe akarta fojtani. Éhségét azokkal a hulladékokkal csillapította, a mit a tenger a partra vetett, a mint akkor is, mikor itt jártak az öreggel. Szerencsére nyár volt és az idő meleg.

Naponta, a mint a reggeli nap sugarai megragyogtak a tenger vizén, eljött a német hajókhoz és könyörgött, vegyék föl. Hiába. Minden paraszti szívóssága ellenére is, lassanként elhagyta ereje. Tudta, hogy a mint egyszer leveszi lábáról a betegség elpusztul, mint mindazok, a kiket a sors utjába hozott.

Egy reggel megint a hajók felé tartott. Összeszedte minden erejét, mert érezte, nem bírja már sokáig. Ez lesz az utolsó utja. Eltökélte, hogy nem könyörög többé senkinek, hanem az első Európába induló hajóra megy, elrejtőzik valami zugába és ha már uton lesz, előjön, talán csak nem dobják majd a tengerbe? És ha igen, mit veszítené vele? Hogyan? Az teljesen mindegy, ha már elvégeztetett, hogy meg kell halnia.

De a hajókra vezető hidakat oly figyelmesen őrizték, hogy nem lehetett hozzájuk jutni. Őt is elkergette az őr mindjárt az első próbálkozásánál.

Leült egy gerendára a víz partján. Érezte, hogy egész testét láz járja át. Mosolyogva mondotta magában:

- Lásd milyen gazdag lettem, Jaskó! De az irántad való hűségemet megőriztem. Nem ösmersz már rám?

Nem láz gyötörte, nem. A szegény teremtés megőrült.

Attól óta nap-nap után kiment a kikötőbe és várta az ő Jaskóját. Az emberek már megszokták és gyakran megajándékozták. Megköszönte szépen és mosolygott, mint gyermek.

Igy volt ez körülbelül két hónapon át. Egy napon aztán nem látták többé a kikötőben. Csak a rendőri tudósítás adta másnap hírül, hogy a kikötő legszélső részén egy leány holttestére akadtak, a kinek kiléte ismeretlen.